

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékban* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A hitvallások jelentőségének és létjogának kérdése úgy általánosságban, mint különösen a protestáns egyházakban.

(Részlet szerzőnek folyó évi november hó 25-én tartott tanári székfoglaló értekezéséből.)

(Folytatás.)

Irenäus mondja, hogy a keresztség által minden hívő „az igazság kánonát“ (= „*Κανὼν τῆς ἀληθείας*“) veszi. Ebből természetesen következtethetjük azt, hogy a 3-ik század kezdetén már (sőt elébb is) a keresztség végrehajtása alkalmával az ösegyházban bizonyos hitvallomás vétetett fel, mely egyszersmind kötelező zsinórmérték is volt. Ez nevezetett „*redditio symboli*“nak, melynek különálló része volt az „*interrogatio de fide*“, mi azokból a kérdésekből és feleletekből állott, melyeket közvetlen a megkeresztelés előtt intéztek, illetőleg vettek be a megkeresztelendőtől vagy megkeresztelendőhöz. Ez volt a keresztyén egyházban az első formale symbolum; ebből nőtte ki magát az úgynevezett „*symbolum apostolicum*“. Azután következett a „*symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum*“ s végre az *Athanasius-féle* vagy „*Quicumque-symbolum*“ úgy, a mint azt az egyház történelmi fejlődése indokoltta tette s a mint azt a symbolikából ismerjük.

Mert a symbolumok történetében ugyanazzal a jelenséggel találkozunk, mint a dogmák történetében. Az egyház, mint organismus él s mint élőnek, élettani tünetei vannak. A gnosticus mozgalmak ellensúlyozására létrejön az első „*symbolum aecumenicum*“. A keleten lefolyt nagy theologiai és christologiai harcok megteremtik a másodikat s a harmadikban nyugat formulazza a maga hitét kelet ellenében.

Átalában azt látjuk, hogy mennél pezsgőbb az élet valamely egyházban, annál gyorsabb tempóban jelennek ott meg a symbolikus iratok. Innen a görög orthodox egyház nagy szegény-

sége ezen a téren is. Ez még a nyugati egyháztól való elszakadása alkalmával sem érezte szükségét az új symbolumnak s mindaddig beérte a régi egyetemesekkel, míg végre Konstantinápoly eleste után (1453) *Gennadius* pátriárka II. Mahmud szultánnak egy újabb konfessiót adott át. De ennek a célja is inkább csak a muhamedanizmus fenyegető hódítása elleni védekezés lévén, olyan általános keretekben mozog az, hogy azt tulajdonképpen nem is lehet az orthodox görög egyház speciális hitvallásának tekinteni. A „*quieta non movere*“ elvét valló emez orthodox egyházban ilyen konfessiót hiában is keresünk; ha csak azokra a zsinati végzésekre nem gondolunk, melyek ott — igen jellemzőleg — épen a Kálvin szellemének a hatása alatt keletkeztek. A 17-ik század elején ugyanis bizonyos *Cyrillus Lucaris* nevű s orthodox hitű pap huzamosabb ideig Genfben tartózkodván, ott a kálvinizmus reá oly nagy hatással volt, hogy hazatérte után egyháza számára csakhamar egy, a református tanfogalmakkal teljesen azonos alapokon mozgó hitvallást írt, s azt Genfben elébb 1629 (1630 ?) latin, majd 1633-ban görög és latin nyelven ki is nyomatta. A mű — részint a szerző egyéni sulya, részint merész újításokban gazdag tartalma folytán — nagy feltűnést keltett s azt az ikonumi püspök, *Caryophilus Máté*, már 1631-ben elleniratban támadta meg. Ez a támadás azonban a kálvinista mozgalmak lecsendesítésére elégtelennek bizonyulván, 1638-ban *Cyrillus Lucaris* ellen Konstantinápolyban zsinatot tartottak s ott a *Lucaris* nézeteit elítélvén, a zsinat végzéseit, mint az orthodox hit apológiáját („*ἀπολογία ὁρθοδοξίας*“) az eretnek pátriárka konfessiójához csatolták. Az evangéliumi világosság keletre vetődött egyetlen sugára így rejtetett véka alá erőszakosan ott, hol az egyház ma sem egyéb, mint a passiv erények ama természetfeletti üdvintézménye, mely az erkölcsi felett megkövesedve mozdulatlanul

áll s az élet által feltételezett hitvallásokkal mit sem törődik.

Nem így azonban a római kath. egyház. Ennek az élete tagadhatatlanul mozgalmassabb amazénál s bár a katholicismus is teljes és rendszeres symbolumot csak a tridenti zsinat végzéseiből kifolyólag nyert, melynek feltétlen érvényessége az egyház feltétlen tekintélyén nyugszik, — mégis nem lehet elvitatni, hogy a keresztyénség e hatalmas alakzata az éléhez alkalmazkodni mindig inkább tudott, mint amaz, s pusztán a hitvallások kérdésével is már a tridenti zsinatot megelőzőleg 17 egyetemes zsinaton foglalkozott.

De a konfessiók igazi felvirágzásának a kora tényleg csak a reformációval következett be. A protestantismus és katholicismus közötti nagy elvi különbséget ugyanis senki rövidebben és találóbban ki nem fejezte, mint Bellarmin, midőn azt mondotta, hogy „a protestantismus belső tulajdonokat kíván arra, hogy valaki az igaz egyház tagja legyen; a római egyház pedig csak külső ismertető jegyeket.“ Ez más szavakkal azt teszi, hogy míg a katholicismus az üdv garantiáját az egyházban keresi és így az egyházzal való tan a romanismusra nézve a legfőbb dogma, — addig a protestantismus a személyes üdvbiztonság reformatori gondolatából indulva ki, ennek theológiáját az isteni kegyelemből nyerendő és a Jézus Krisztusban megvalósulandó meg-

igazulás és ujjászületés nagy eszméje uralja. E tekintetben a protestantismus két fő iránya között különbség alig van. *Melanchton* szerint ugyanis* csak az az ember szereti az Istent s áll vele személyes hite folytán üdvbiztonsági viszonyban, a ki bensőleg meghalt a törvény által s megelevenedett az evangélium által. Ide megy ki a Kálvin értelme is: „vere fidelis non est, nisi qui solida persvasione Deum sibi propitium benevolumque patrem esse persvasus, deque ejus benignitate omnia sibi pollicetur: nisi, qui divinae erga se benevolentiae promissionibus fretus, indubitatum salutis expectationem praesumit.“

Ezt a tant tehát a protestantismusnak világosan formulázni kellett. De meg azzal az ellenvetéssel is több ízben találkozott a protestantismus, hogy tulajdonképen nem is vallás, hanem egyszerű protestatio a hit dolgában minden tekintély ellen. A mennyiben az emberi tekintélyről van szó, ebben volt is valami igaz, csak hogy az ellenoldalról következetesen el lett hallgatva az a fundamentum, melyen ez a protestatio nyugodott. Sőt a támadás itt sem állott meg, hanem vádra vádat, valótlanságra valótlanságot halmozván össze, a becstelenítés legizléstelenebb formájától sem riadt vissza, csak hogy a hitújítási mozgalmakat fent, mint lent egyaránt hitelvesztettekké tegye s az evangéliumi hit

* „Loc. c. theol.“-ban több helyen.

TÁRCA.

Vallás és emberszeretet a fogházügy szolgálatában.

(Folytatás.)

Ma a következő börtönrendszereket ismerjük:

1. A régiebb *pennsylvaniai rendszer*; szülőhelyétől, az Északamerikai Egyesült-Államok területén fekvő Pennsylvaniától vette a maga eredetét, a hol azt az ezen államot alapított quakerek honosították meg. Ezen rendszer szerint a foglyok egyenként külön cellákba zárattak el, a nélkül, hogy azokban foglalkozniok, dolgozniok kellett volna. Az egyedüliségnek eszmélkedésre, büneik megbánására és ezek által való megjavulásra kellett őket vezérelnie. De csakhamar kitűnt, hogy az absolut egyedüliség és munkanélküliség sok esetben lelki zavarokat idézett elő s más oldalról ezen rendszer tág kaput nyitott a tettető alattomoskodásra is. Ezért hát ma már teljesen fölhagytak ezen pennsylvaniai rendszerrel s más útra tértek, életbe léptették

2. az *auburni, vagy hallgatásra szorító rendszert*. E név az Észak-Amerikában a New-York mellett fekvő Auburn várostól vette eredetét, hol az 1816-ban vezettetett be. E rendszer szerint a foglyok csak éjszákára különítették el egymástól, de nappal közös munkálkodásra vannak szorítva, melynél azonban föltétlen hallgatásra kötelezték. Ezen rendszer szerint van még

ma is sok börtön felépítve. Dacára azonban az ezen rendszer által parancsolt szigorú bánásmódnak, a teljes hallgatást a foglyok között soha és sehol teljesen keresztülvinni nem lehetett. A honnan csakhamar visszatérvén a régiebb pennsylvaniai rendszerhez, azt igyekeztek javítani és tovább fejleszteni s megalkották

3. az *új pennsylvaniai vagy zárkarendszert*. Ezen rendszer szerint a foglyok úgy éjjel, mint nappal absolute el vannak egymástól különítve, de egyszersmind egyéniségüknek megfelelő munkát tartoznak végezni s célirányos eszközök által úgy igyekeznek értelmükre, szívükre és akaratukra hatni, hogy ez által javulás álljon náluk elő. Zárkájuk elhagyása alkalmával a foglyoknak álcával kell arcukat beborítaniok, s a templomban és az iskolában egymástól elkülönített helyeik vannak, a melyekből a lelkész vagy a tanítót jól láthatják ugyan, de egymást egyáltalában nem, s így az egymás közötti érintkezés teljesen ki van náluk zárva. A szabadban való mozgásra, mely minden egészséges fogolynak napjában egy fél órától egy egész óráig van engedélyezve, egymástól elkülönített sétatúvvarok vannak berendezve, melyekben az egyes foglyok csak a felügyelő tisztviselő által láthatók. Így vannak berendezve pl. a berlini Moabit és a bruchali zárka-börtönök. Más helyeken azonban az elkülönítés csak a zárkakat illetőleg áll fenn, míg a templomban, az iskolában és a szabadban való mozgás alkalmával nem alkalmazzák azt. Ezen rendszernek még mindig sok ellenesei vannak, kik főként azon ellenmondásra hivatkoznak, a melyben ezen elkülö-

követőitől még a tisztességes címet is elvitathassa.

Abban a remek levélben, melyet *Kálvin János* „Institutio“-ja elején a francia királyhoz intézett, e szörnyű vádakra a király előtt a nagy reformátor egyenesen rámutat s könyve megírására indokul épen azt hozza fel, hogy át kell vizsgálnia és meg kell ismernie a hatalmas királynak ezt a tudományt, mert már annyira vitték a dolgot az „istentelenek“, hogy ha mindazon szörnyű dolgok igazak volnának, melyeket ezek terjesztenek, méltó volna, hogy e tudományt az egész világ tüzre s ennek szerzőit kerékre és akasztófára ítélje. S bizonyos, hogy ha a Krisztus igazsága még eddig el nem veszett is, de el van temetve és ismeretlenségben lappang. Ez volt a célja és indoka a protestánsok első hitvallása, az „Ágostai Hitvallás“ birodalmi gyűlés elé vitelenek is.

A protestantismusnak tehát, ha létjogáról lemondani nem akart, a benne — mint az igazság megőrzésére és tova plántálására hivatott külső intézményben — rejlő indokokon és célokon kívül, magát hitvallásokkal szükségképen és már csak azért is körül kellett sáncolnia, mert kívülről támadva volt s e támadásokat csak úgy némíthatta el, ha a maga igazságát és individualitásának jogosultságát külső eszközökkel is védelmezni tudta. Erre azonban sem az egyház, sem a dogma nem volt elég. Az egyház azért

nem, mert hiszen épen az volt megtámadva s így a támadásokkal szemben nem fegyver, hanem cél vala. A dogmát meg az ellentábor úgyszólván nem is ismerte s ismerni nem is akarta. Ennélfogva az igazság auktoritativ konstruálásának a szüksége történelmileg indokolva volt.

De ezzel kapcsolatosan két olyan kérdés merül fel, melyek protestáns szempontból felette keményeknek látszanak s magyarázatra várnak.

Az első ezek közül az, hogy micsoda úton és módon juthatnak el a protestáns egyházak az auktoritativ igazság megállapítására? S a második: hogy ha mégis eljutottak, vajjon az az auktoritativ igazság, mint confessio, minő viszonyba jön a szentírással, mint hitünk és cselekedetünk egyedüli kánonával?

A katolikus egyház a maga álláspontjáról mind a két kérdésre könnyen megfelelhet. Neki van egy természetfeletti organuma; legyen az akár az egyház, akár maga az infallibilis pápa. Ez az organum „per assistentiam divinam“ birtokában van az abszolút igazságnak s azt auktoritativ megállapítván, a felett tovább nincs helye semmi okoskodásnak. Így hát a Vaticanum szerint a pápa, a Tridentinum szerint pedig az egyház felébe került a szentírásnak s ettől kezdve „is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus est, quem tenuit ac tenet Sancta Mater ecclesia“ (vagy a vatikáni zsinat óta a pápa!). Ez magából a rendszerből igen természetesen következik is.

nítés a társas együttlétre teremtett emberi természettel áll, és a kik ebből folyólag úgy okoskodnak, hogy ezen ellenmondás következtében a magánzárka-rendszer nem mutathatja fel a kívánt eredményt. Ámde ha valaki komoly vizsgálat alá vett egy olyan zárka-börtönt, melyben az egyedüllétet észszerű módon alkalmazzák, csakhamar meg fog győződni ezen nézet alaptalan voltáról. Ha a büntetésnek az a célja, hogy a foglyot bünbánatra és megjavulásra hajtsa, akkor az egyedüllétet elvileg úgy kell tekinteni, mint a büntetés végrehajtásának kiindulási pontját, s ha komolyan mérlegeljük ezen büntetési rendszert, úgy találjuk, hogy az igazságszolgáltatás elvének ez a rendszer felel meg legjobban. Az államnak ugyanis kötelessége is, joga is az, hogy a törvény áthágóit megfoszssa szabadságuktól, de ahhoz már semmiképen sincsen joga, hogy az elesett bűnöst minden további nélkül bevigye egy romlott társaságba, melyben az egészen meg nem romlott ember kétszeresen érezni kénytelen a büntetés súlyát, míg a romlott lelkű foglynál a büntetés teljesen elveszti a maga komolyságát és érzékeny voltát. Főként pedig a vizsgálati foglyoknál kötelessége az államnak a magánzárka-rendszert életbe léptetni. A mennyiben ugyanis ezeknél a bűn még nincsen bebizonyítva, semmi körülmény által sem igazolható szigor, sőt igazságtalanság volna az, ha esetleg ártatlan egyéneket a legkülönbözőbb fajtájú csöcselék-sereggel zárnák össze.

Nem lehet azonban teljesen figyelmen kívül hagyni azon körülményt sem, hogy korunkban nem kevés a

száma azon otthontalan, homályos existenciáknak, kik minden lelkiismereti képesség és becsületérzés nélkül oly kellemesen be tudnak zárkaikban rendezkedni, hogy rájok nézve a büntetés megszűnik büntetés lenni. De meg a magánzárkára való büntetés természet szerint sem alkalmazható minden fogolyra, a mennyiben testi avagy lelki akadályok jelentkezhetnek már előre is, vagy léphetnek a büntetés tartama alatt az ellen előtérbe. Ugy egészségi, mint paedagogiai tekintetek szükségessé tehetik, hogy egyes foglyok magánzárkaikból közös zárkába tésessenek át. Különösen fontosnak tartották, hogy az ifjú korokban letartóztatottaknál vételesség figyelembe az egyéniség, míg az érettebb korú foglyoknál ilyen tekintetek nem léptek mindig előtérbe.

Ezek szerint jövőre sem lehet egészen mellőzni a collectiv vagy közös lezárást. Ilyen indokokból létesítettek aztán mintegy negyvenöt évvel ezelőtt egy új, egy vegyes rendszert, melyet

4. az *ir-rendszernek* szoktak nevezni. Ennek alapítója *Crofton Walter* kapitány volt, az 1853-ban Irhonban a fogház-igazgatók kiképzésére felállított intézetnek s általában a fogházügy emelésére létesült egyesületnek tagja és elnöke. Ezen rendszernek alap-gondolata a fogházi büntetés fokozatos átalakításában áll. A fogoly először szigorú magánfogságban tartatik, majd collectiv fogságba vitetik át, melyben különböző osztályokat kell megfuttatni: ha azután a két első osztályt sikerrel futotta meg, egy közvetítő intézetnek adatik át és végre azon föltétellel szabadságoltatik, hogy rossz

De a protestáns egyházakban ilyen organum nincs. Mi, mint az „Egervölgyi hitvallásban“ őseink vallották, „idvességünket a Krisztusban, mint alaphoz, az igaz hitben és a Szent Lélek szolgálatában a próféták és apostolok tudománya által munkáljuk; megvetve az emberi tanokat és hagyományokat, melyek az Isten ígéjével ellenkeznek és a mi lelkiismeretünket sértik“.*

Ez elvhez híven a protestáns konfessiókban kifejezésre jutott auktoritativ igazság soha sem lehet más, mint a szentírás tartalmának emberi magyarázata, melyre a látható, időben, térben és institutióiban élő egyháznak csak azért van szüksége, mert e nélkül egységes szellemről szó sem lehetne. Forrása e magyarázatnak az egy hiten lévők azon összadata, mely a dogmák csatornáin át, magukból a kijelentett igazságokból táplálkozik. S mert a kijelentés maga is tudomány, még pedig olyan, hogy arra az emberi ész — meggyőződésünk szerint — a maga erején soha rá nem jöhetett volna, világos, hogy az auktoritativ igazság ama kérdéses formája, mit hitvallásnak mondunk, csakis komoly theologiai képzettséggel bíró szakértelem produktuma lehet. Ez a képzettség a tiszta tan megállapítására nézve nélkülözhetetlen, mert itt olyan irányelvek kijelöléséről van szó, melyek sokszor még az írásmagyarázatra nézve is normául szolgálnak.

Ez azonban nem azt teszi, mintha ezek a

* Kiss Á.: „Magyar ref. zsinatok“ 79. l.

hitvallások magával a szentírással egyenrangúak volnának; vagy hogy ennek plane felibe emelkednének. A Krisztus az ő egyházát kétségkívül nem a symbolumokon, hanem az ő ígéjén kívánta megépíteni; de az egyház a hitvallásban épen annak adta jelét, hogy miképen érti és magyarázza ezt az isteni ígét? A protestáns egyházak symbolikus könyvei erről a következőkben épen maguk tesznek bizonyosságot.

Eröss Lajos.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

Népnevelésünk akadályai és az ezeket elhárító eszközök.

Korunkban, a műveltség s felvilágosultság korában a XIX. század végén, jobban mondva: már a XX. század hajnalán, lehet-e szó akadályról, mely utjában állana a népnevelésnek? Ma, midőn minden téren oly nagy tökéletesülés észlelhető: hogyan lehet az, hogy csak épen a népnevelés terén nincs meg a kívánt haladás? Hiszen ma már az állam, s azzal versenyezve minden felekezett, legfontosabb teendői közé foglalta a népnevelést. Amaz, hogy értelmes, jó honpolgárokat, emezek, hogy egyszersmind vallásos érzelmű, tiszta erkölcsű embereket neveljenek a társadalomnak.

Hogy a népnevelésnek társadalmi műveltségben előhaladt korunkban is vannak akadályai; s habár már általában örvendetes mozgalom látható a népnevelés terén, de mégis lassu a haladás, s az eredmény nem

magaviselet esetén újra elveszti szabadságát. Azon sok előny mellett, melylyel elméletileg ezen rendszer kétségkívül bír, tagadni nem lehet, hogy komplikált volta miatt gyakorlatilag nehezen vihető az keresztül s bármely ország fogházi viszonyaira való pontos átültetése legyőzhetetlen nehézségekbe is ütközik. Ámde e rendszer talaján sok gyümölcsöző gondolat támadt, s fölépítettet belőle

5. az *alternatív, a váltogató rendszer*, mely egyesíti magában úgy a magán, mint a közös elzáratást s a büntetés súlypontját a foglyok helyes osztályozásába helyezi. E szerint a foglyok három, úgynevezett fegyelmi osztályba soroztatnak be: a legalsóba jönnek mindazon egyének, kik már előzetes büntetésük, vagy letartóztatásuk ideje alatt rossz magaviseletük által arra engednek következtetni, hogy az erkölcsi életnek alacsony fokán állanak; a középső osztályba azok osztatnak be, kik először szenvednek fogházi büntetést, vagy pedig a harmadik fegyelmi osztályban jóakaratot és javulási szándékot tanúsítanak; a legfelső osztályba pedig azon foglyok jönnek, kik egész magaviseletük által azon bizalmat költik maguk iránt, hogy szabadlábra helyeztetvén, elhatározott jó szándékat képesek is lesznek s ki is akarják vinni. E rendszert a Zwickauban, e szászországi városnak 1770 óta fennálló fegyintézetében létesítették legelőször, s a mennyire a foglyok egyénisége és a helyi viszonyok engedték, néhány más helyen is igyekeztek meghonosítani, hozzájárulván e rendszer kivihetőségéhez a német birodalom büntető törvénykönyve által is el-

fogadott ideiglenes elbocsátás vagy szabadságolás, melyben minden hosszabb fegyházi vagy börtönbüntetésre ítelt egyén részesülhet, ha kiszabott büntetésének háromnegyed részét, de legalább is már egy évet kiállott és magát ezen idő alatt kifogástalanul viselte. Ha a föltételeken elbocsátott egyén magát rosszul viseli s a szabadon bocsátatása alkalmával magára vállalt kötelezettségeit nem teljesíti, szabadságától bármikor is ismét megfosztható, és pedig úgy fosztatik meg, hogy föltételes szabadságban töltött ideje büntetési idejébe nem számítatik be.

A törvény ezen rendelkezésének előnyeit nagyon könnyű belátni. A fogoly előtt nevezetesen azon ő reményében, hogy példányszerű magaviselete által meg rövidítheti büntetési idejét, hatalmas erkölcsi indító ok rejlik. De épen azon szempontból, melyet a foglyok körül első sorban mi lelkészek képviselünk, rendkívül fontos mozzanat az, hogy a büntető törvénykönyv s vele tehát az állam a föltételes fogsági paragrafusok által a javítási elvet törvényerőre emelte. Mert ha szinte a törvény a fogolynak megjavulását nem tűzte is ki az ideiglenes szabadságolás föltétele gyanánt, de a példányszerű magaviseletben azt mindenesetre befoglalta. Az is bizonyos azonban, hogy az olyan jó magaviselet, mely csak külsőségekben nyilatkozik, magában még soha sem szolgálhatna az ideiglenes szabadságolás alapjául, a mennyiben köztudomás szerint épen a leggyakrabban megbüntettek, a fogházi étellel már régóta ismerős gonosztevők alkalmazkodnak büntetésök tartama alatt,

felel meg a nagy tevékenységnek: mindezt fájdalommal kell tapasztalunk.

Hogy e téren lassu a haladás s a csekély eredmény megdöbentő, mutatják a statisztikai adatok, melyekből pirulva olvassuk, hogy hazánk egyes megyéiben mily nagy percent még ma is az irni olvasni nem tudók száma; míg a zordon éghajlatu Svéd és Norvégországban alig —3%. Mily hátrányára vannak ez állapotok a szegény nép boldogulásának s az általános műveltségnek! Fel se merjük teani a kérdést, hogy: Mikor lépünk mi e tekintetben Svéd és Norvégországok nyomaiba?

Hogy miért van ez így; vagyis, hogy voltaképen mik az akadályai népnevelésünknek, és mik lehetnek az ezen akadályokat elhárító eszközök? e kérdésekre szándékozom megfelelni ezuttal, a mennyire tapasztalataim terjednek, néhány pont a'att.

Egyik és kiváltképeni főakadály népnevelésünknek 1-ször az, hogy általában a közönség s azzal a szülék, és több községekben az egyházi és világi előjáróság a népnevelés nagy fontosságú voltáról meggyőződésre jutni nem akarván, vagy nem bírván, az ügygyel keveset törődnek, az iránt érdeklődni nem tudnak.

Korunk tulnyomólag az anyagiság kora. Az önzés uralkodik csaknem mindenütt és mindenekben. A tudomány vívmányai a legtöbbször önző célok elérésére szolgálnak eszközzül. A jelennek él mindenki; a jövőért, a jövőre tekintve nagyon kevés áldozat látható. Pedig ha a jelennek egész tőkét felhasználjuk s abból a jövőre félre nem teszünk; vagy világosabban szólva, ha csak mi magunkért használjuk fel a jelennek minden kincseit, a jövő nemzedékért, gyermekeinkért pedig, azoknak szellemi kiképeztetésükért, hogy a jövőben ők is élvezhessenek, s általok a társadalom, a haza s azokban ők boldogok legyenek, semmit vagy keveset lendi-

igen gyakran pusztán okossági indokokból a külső törvényességhez, a miből érzületük megváltoztatására következtetni egyáltalában nem lehet.

Ámde a legjobb büntetési rendszer is mindig csak élet és életkeltő erő nélküli csontváz leend, ha a büntetés végrehajtására hivatott tisztviselőkben nincs elég buzgalom, hűség és szeretet hivataluk teendői és a foglyok iránt. A jó tisztviselők többet érnek minden elméletnél, ha szinte ezen utóbbit sem lehet egészen mellőzni. Főként a fogházfelügyelőnek személyiségétől függ az alája rendelt intézet állása. De az alárendelt tisztviselők, az örök erkölcsi minősége is lényeges befolyást gyakorol az illető fogház minőségére. Nem elég az nevezetesen, hogy valaki néhány éven át jól teljesítette katonai szolgálata követelményeit és hogy a katonaságtól kiállított részére elbocsátási bizonyítvány: a fogház felügyelőre hivatott egyének részéről sokkal többet kívánunk meg ennél. A katonai fegyelem szigorúsága, a szolgálatban való pontosság, a rövid, a kimért forma, melyekre a katonákat nevelik, a fogházban alkalmazottaknál is nélkülözhetetlen követelmények. De ezek mellett érteniök kell nekik ahhoz is, hogy a foglyokba bizalmat öntsenek, természetesen minden bizalmaskodás kizárásával. Érteniök kell nekik ahhoz is, hogy a foglyokba bizalmat öntsenek, természetesen minden bizalmaskodás kizárásával. Érteniök kell nekik ahhoz, hogy ők a fogolyban az embert, és pedig a szerencsétlen, a részvétre, a segedelemre szorult embert becsüljék. Mindig tudniok kell nekik azt, hogy

tünk: akkor úgy az egyesek, mint a társadalom romlása okvetlen bekövetkezik, mint káros eredménye a semmit nem tevő s e tekintetben bűnös apák hanyagságának.

Midőn megrovandónak véljük a népnevelés iránti közönyösséget a nagy közönség részéről általában: az az iránti hideg részvétlenséget épen bűnnek lehet mondani azon hanyag, könnyelmű szü éknél, kik gyermekeiket szándékosan visszatartják az iskolától, feledvén, hogy midőn ez által gyermekeiknek soha ki nem pótolható szellemi s anyagi kárt okoznak, közvetve egyszersmind, ha szinte öntudatlanul, a társadalomnak, a hazának s az emberiségnek is romlását idézik elő.

Mennyi keserű sóhaj szakad le még ma is sok felnőtt ember ajkáról: „Vajha szülőim neveltettek volna; vajha csak irni, olvasni s egy kissé számolni tudnék“!

Nem kevésbé kárhóztatásra méltó az egyházi és polgári előjáróság, hatóság közönye a népnevelés iránt ott, a hol nincs meg a szükséges felügyelet, a hol kellően nem gondozzák az iskolákat, s a hol nem áldoznak a népnevelésért.

A polgári hatóság közönyét illusztrálja a mulasztások körül követett felületes, hanyag eljárás. Mi, tanítók, mindenfelé tapasztaljuk, hogy a betérjesztett mulasztásokért a szüléket igen ritkán bünteti. Maga a végrehajtó közeg mutatja meg az illetőknek a kibuvó ajtót; kiállítván részökre a szegénységi bizonyítványokat, melyeknek alapján a kirótt bírságpénz bevehetetlen; s ez iratokat azután csatolván a kimutatásokhoz: visszatesszi az ügyet főnökjéhez.

Igy megy ez hónapról hónapra, évről évre, s a tanító hijában fárad, hijában dolgozik, hijában fenyegeti a mulasztókat és szüléket a törvény büntetésével: az nem éri el őket, sőt kinevetik a tanítót, a törvényt és kijátszák a közügyet.

Az iskola első gondozója törvény szerint az iskolaszék volna. Ennek mindenütt meg kell lenni, a hol

ők a foglyok javításának magasztos feladatára vannak hivatva. Ez azonban csak akkor történhetik meg, ha ők a foglyok előtt a legnagyobb tiszteletben állanak. Már pedig, mivel a foglyok közül sokan általános és társadalmi műveltség tekintetében több esetben fölöttük állanak a fogházi alkalmazottaknak: ezek gyakran igen nehéz helyzetbe jöhetnek; úgy hogy csak a legszigorúbb igazságosság, a föltétlen hűség, a jeilemnek nemes ereje, az önfeláldozó áldozatkészség, a mélységesen komoly istenfélelem és az élő hit fogják őket az eleséstől, sőt még a tántorgó botlásoktól is megmenteni.

Ha a fogházbüntetésnek az a célja, hogy a foglyot javítsa, akkor a fogházban minden intézménynek erre a célra kell szolgálnia. Azon eszközök már, melyekkel a fogházak erre a célra rendelkeznek, a következők: *istenisztelet, magán lelki gondozás, oktatás, olvasmányok, munka és fegyelmi eszközök.*

Minden jól rendezett fogházban rendszeres *isteniszteleteket* kell és szoktak is tartani. Ma már hazánk állami fogházaiban vasárnaponként, Németországban pedig még azonkívül valamelyik köznapon is rendes isteniszteletek tartatnak. Tévedés volna azt hinni, hogy a foglyok számára tartandó egyházi beszédekben valami mást kellene hirdetni, mint a mit a szabad embereknek hirdetünk: hiszen minden ember számára csak egy törvény és csak egy evangéliom adatott. A fogházi isteniszteleteken ugyanazt kell prédikálni, a mit minden más templomban, t. i. Jézus Krisztust, a kiben nincsen

iskola van. Ugyde a legtöbb helyen ez csak holt intézmény; megalakult, mert a törvény parancsolja. De tapasztaljuk országsherte, hogy e testület semmittevése ellen a tanítók telve vannak panaszszal. A legtöbb helyen vagy semmit sem tesznek, vagy ha tesznek: inkább kárára van a közügynek, mint előnyére. Tisztelet azon kevés kivételnek, a ki felfogja hivatását és a ki eleget tesz a benne helyezett bizalomnak.

Az iskolaszékről szólva azt állítom, hogy ez mindenütt meg van, a hol iskola van. De meg igen igen sok községi tanya, telep van hazánkban olyan, a hol még iskola sincs. Első szükség tehát, hogy mindenütt állítsuk fel a szükséges iskolákat, ha társadalmi uton nem bírjuk: állítsa fel maga az állam. Törvényhozásunk a millenium emlékére 1000 iskolát engedélyezett. Szép szám, de ha széttekintünk: alig látszik a nyoma. Hány 1000 iskola kellene még? Isten a megmondhatója!! De meg kell lenni, ha a nyugoti műveltséggel lépést akarunk tartani s ha azt akarjuk, hogy az írni-olvasni nem tudók nagy százaléka hova-tovább kevesbüljön.

Második akadály a népnevelésnek a **szülék szegénysége.**

Mit tegyünk, mivel ruházódjunk? bizony szinte általános e keserű panasz a nép ajkán. Rossz idők járnak; a becsületes, szorgalmas apa alig képes a mindennapi kenyeret is beszerezni családjának; hát még a ruházat, az iskoláztatási költség?!

Mit tegyen a szegény apa? Meztelen, rongyosan nem küldheti, szegényli küldeni iskolába gyermekét, még ha volna is mit adni a táskába, mint szokás falu helyeken, napi élelmül.

Ki se mehet a küszöbön kívül az árva teremtés; nem ereszti az a pajzsos férfi: „a szegénység“.

Bár tudva levő dolog, hogy a felvidék az alföldre, az alföldi munkások az erdős, hegyes vidékre százával, ezrivel vándorolnak munkát keresni, életüket, övéiket

az éhenhalástól megmenteni; mégis ha valami csekélységet össze tudnak szerezni; ha a véres verejtékkel s nélkülözésekkel megtakarított fillérekből a legszükségesebbekre is szükön telik: *ki róná fel* a szegény családnak, hogy gyermekeit iskola nélkül neveli fel. E hiba, a társadalom nagy hibája.

Nem kevésbé akadályozza a népnevelést **harmadszor a tanítók csekély díjazása**

Tagadhatatlan, hogy bármily készütséggel, hajlammal és képességgel lépjen is ki az ifju a képezdeből: az élet csakhamar megmutatja neki komor oldalát, mely nemesak az ifju ábrándot, illuziót üzi tova, hanem lehangelja a kedélyt, elveszi a kedvét az ember-képzés legnemesebb munkájától és leszen a tanító egy minden lelkesültség, buzgalom nélküli rendes napszámosa a kenyérkeresetnek, csak azért, hogy nyomorú életét fenntarthassa.

Még ma is sok tanítói fizetés áll a 300 frt minimumon alul és csak kevés azon felül; pedig ezért felekezeti iskoláinknál még kántornak, sőt orgonistai képzettséggel bírónak is kell lennie a tanítónak, mely hivatás és foglalkozás, mellékesen legyen megjegyezve, időt rabol el a tanítótól s iskolától, kivált a rövid téli napokon, temetési alkalmakkor stb.

Hogy lehetne már így kedve a szegény tanítónak a tanításhoz, melyhez pedig, egyébb kellekek mellett, különösen jó kedv és nyugodt kedély kívántatik, ha elméjét s idejét a mindennapi önfentartás aggodalma nehezíti?

Az is igaz, hogy sok felekezeti iskolában a kevés dotatio mellett még ma is *képzetlen tanítók* vannak, s ez a

4-ik nagy akadály a népnevelésnek.

Felette nagy számmal vannak még ma is tanítók, kik a képezdek felállítása előtti időkből léptek a tanítói pályára, többnyire könnyebb megélhetésért, kenyérkereseti

megkülönböztetés. Azt mondja nevezetesen a szentírás, hogy Jézus „mindeneknek ugyanazon egy Urok, a ki gazdag mindenekhez, a kik őtet segítségül hívják“ (Róm. 10, 12). A foglyokat az istentisztelet látogatására a házirend kötelezi és kevés kivétellel szivesen is szokták ők ezen köteleességüket teljesíteni. Nézzünk el csak és hallgassunk meg egy ilyen istentiszteletet: mily lelkes örömmel vesznek részt a foglyok az egyházi éneklésben, milyen buzgósággal imádkoznak s milyen áhitattal hallgatják Istennek igéjét.

Az úrvacsorában való részesülésre senki! kényszeríteni nem szoktunk, de a bűnbánatban megtört lelkeket örömmel hívogatjuk a kegyelemnek asztalához. Az úrvacsorához kellő előkészítés már mindenestre a magánlelkigondozás feladatai közé tartozik.

A **lelkigondozást** egészen jól csak négy szemközt lehet folytatni, úgy hogy míg a magánzárkákban elhelyezett foglyokat maga a lelkész is fölkeresheti, a közös zárkákban levőket hivatali szobájába maga elé kell vezetnie.

A magánlelkigondozásra különösen alkalmas hely a foglyok **betegágya.** A beteg fogoly általában véve kétszeresen fogékony az Isten igéjéből való vigasztalás és intés iránt. Komoly dolog betegnek lenni a fogságban, mert még a legelsúlyedtebb ember sem szeretne, mint fogoly halni meg. Egyébiránt ma minden okszerűen vezetett fogházi intézetben kellőleg szoktak a betegekről gondoskodni. A fogházi lelkészek lelki szükségekben,

a fogházi orvosok pedig testi betegségeik ellen ápolják és gondozzák őket.

A fogházi oktatás vezetésére minden nagyobb ilyen intézetben, pl. a fegyházakban, kivétel nélkül tanítók vannak alkalmazva, míg egyes külföldi büntető intézetekben maga a lelkész, vagy valamely más tisztviselő végzi ezen oktatást. Ha már azt akarjuk, hogy áldásos hatása legyen ennek, kétségkívül külön, csakis ezen célra szolgáló erőt kell ide beállítanunk. Hogy a rendes istentiszteleten kívüli vallásos oktatást egyedül maga a lelkész végezze-e, vagy esetleg a tanító, az minden ilyen intézet külső viszonyaitól s belső körülményeitől függ, úgy hogy e tekintetben nagyon különböző gyakorlatra találunk. Oktatásban részesülnek általában azok, kiknek erre szükségük van, és így különösen az ifjak, kiket természet szerint különös gondozásban és a legodaadóbb felvigyázásban szoktak részesíteni. A tantárgyak a valláson kívül rendszerint az írás, olvasás, számolás, anyanyelv, közhasznú ismeretek és éneklés szoktak lenni, a melyekhez némely helyen a könyvvitelben, a rajzolásban való oktatás is járulni szokott, de csak különös kitüntetésképen azoknak, kik mintaszerű magaviselet s komoly erkölcsi törekvéseik által magukat erre méltóknak mutatták. Némely külföldi fogházakban, pl. a már említett zwickauiban szokásban van az is, hogy az intézeti tisztviselők vasárnap délutánoként a történet, a földrajz, a kereskedelem és az ipar területéről vett legkülönbözőbb tárgyak szabad előadásával igyekeznek a foglyok gondolatmenetére jótékony módon

szempontból, minden hivatás és készütség nélkül, s a kiknek nagyrésze, kevés kivétellel, nem is törekszik a tanítói képzettség színvonalára emelkedni. Az ilyen tanítóktól bizony keveset lehet várni. Helyesen cselekednének az arra hivatott közegek, ha ezen öreg ósdi tanítókat országszerte nyugdíjaztatnák, s helyökbe a kor színvonalán álló, paedagogiailag képzett tanítókat választanának. Ez intézkedés nagy horderővel járna ahhoz, hogy az új nemzedék tanítói karának minimuma nem 300, hanem 600 forintban állapíttatnék meg. Akkor a felekezetek is nagyobb impulzust kapnának arra, hogy tanítókat, mint az egyház veteményes kertjének gondozóit, megbecsüljék s érdemök szerint tiszteljék. Mig ma: a velök egyenlő kvalifikációval bíró s anyagilag gyengébben álló kántorokat avagy tanítókat, bizony kevésre becsüli a nép.

P. Tóth János.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Lelkészek az erdélyi egyházkerületben.*

Erdély a lelkiösmereti szabadság, a jog, igazság és méltányosság klasszikus földje; ennek mutatja a 16-ik század történelme. A felvilágosult korban, a melyet ma élünk, mindig általánosabban és élesebben domborodik ki az elv: tét engedni mindenütt, a magán és közéletben az erők érvényesülésének, hogy az egyén

* Végtelenül elszomorító dolgok ezek! Igaza van N. I.-nak, hogy mi ilyenekről fogalommal sem bírunk. Sokáig gondolkoztunk azon is, hogy kiadjuk-e e cikket? De kiadtuk mégis; mert hiszen az ilyen viszonyokon változtatni egyházunk érdeke s erre csak egy mód van, — t. i. a nyílt őszinteség. A mi magukat a konkrét eseteket illeti, azok hitelességéért viselje N. I. az erkölcsi felelősséget.

Szerk.

hatni. Az oktatás útja és módszere, valamint annak céljai lényegesen mások egy fogházban, mint egy népiskolában: nem úgy kell banni oktatás közben a felnőttekkel, mint a gyermekekkel, s a foglyokkal ismét nem úgy, mint a hogy a szabadságban levőkkel. Magánzárkái fogságban levőkkel négy szemközött kell közölni a nekik adni akart ismereteket.

A foglyok szellemi képzésére szolgál továbbá a *könyvtár*, mely az iskolával a legszorosabb összefüggésben áll, és a foglyok javítási munkájában megbecsülhetetlen mozzanatot képez. Minden fogolynak rendelkeznie kellene fogsága ideje alatt egy, kizárólag az ő használatára adatott bibliával, vagy legalább egy újtestamentommal és egy énekeskönyvvel. Minden külföldi jól berendezett intézetben így is találjuk ezt. Megfelelő mennyiségű bibliákon és énekeskönyveken kívül minden rendszeresen összeállított fogházi könyvtárban találunk még kellő számú építő, oktató és szórakoztató tartalmú könyveket is. És csakugyan kívánatos is, hogy a fogházak felügyelői, avagy a könyvtárak gyarapításának ügyére felügyelni első sorban hivatott fogházi lelkészek ne csak vallásos tartalmú könyvekkel igyekezzenek ellátni a foglyokat, hanem ezeknek lelki szükségéi mellett a legkülönbözőbb tárgyú szórakoztató olvasmányok beszerzése által szellemi szükségéik kielégítéséről is gondoskodjanak. A jó olvasmányok által különös áldással lehet hatni a foglyok értelmére, szívére és akaratára, s ezen kívül a jó könyvtárnak a foglyokra vonatkozó fontossága kitűnik még a következő szem-

a maga és a köz javára azt a helyet foglalhassa el, a mihez neki tehetsége és az általa teljesített munka jogot ad. Korunk a jogszerzés és nem a jogfosztás kora, — ezt tudja ma mindenki, ezért azok, kiknek önkényt nem adnak, erőszakkal is próbálnak jogokat szerezni.

Megfoghatatlan azért az a jogfosztás, melyet az erdélyi egyházkerület legújában (1861—1872-ig) végbenemelt alkotmányos szervezkedése alkalmával az egyházi közélet legtermészetesebb és első sorban hivatott munkásain, az egyház fennállásának legbiztosabb tényezőin elkövetett. Hogy elvette tőlök azt a jogot, mit nekik a 16. és 17. század törvényhozása megadott, ez törvénytelen cselekedet. Hogy e jogfosztással, e törvénytelen cselekedettel, mintegy szentesítette azt a megalázó felfogást, mely itt a köztudatban az idők folyamán a megnesemesített, de hihetetlen szegénységben hagyott lelkészek felől erős gyökeret vert, — ez mélyen bántó a lelkészekre, de bűn az egyház ellen. — Azok, a kik a lelkészek jogairól beszélünk, mint Kánonista is, én is megmagyaráztuk már az Erdélyi Prot. Lapnak, épen-séggel nem akarunk Erdélybe sem Sinai, sem másféle hierarchiát becsempészni; én a magam részéről, mint minden előjogosultsággal bíró uralomtól, így a papuralomtól is rettegek, ettől leginkább, mert mind a pogányság, mind a keresztyenség életében ezt mutatja legborzalmasabbnak a történetek könyve. E mellett azonban számot vetve az emberi gyarlósággal, melyről látom, hogy vezető tekintély nélkül el lenni nem tud, multhatatlan szükségnek tartom, hogy addig míg az emberi szellem odáig fel nem világosul, hogy az egyén, minden egyén pusztán öntevékenység által képes lesz magát fentartani a hit, a vallás terén is, vagyis tehát míg az emberiség érzi szükségét a lelki, a magasabb erőket közlő egyháznak, addig szükségesnek tartom, hogy még a szellemi fegyverekkel harcoló, mindenek felett az élet erejével munkáló prot. egyházak is birjanak

pontokból is: 1. Az olvasás ideje alatt gondolataik elvonatnak a rossztól és a jóra irányoztatnak. 2. A jó könyvek olvasására való szoktatás áldásos útravalóvá válik az elbocsátottakra nézve. 3. Az olvasmány hasznos nézpontokat nyújt a tisztviselőknek, hogy beszélgetéseket kezdjenek a foglyokkal, a mi közben azok nézeteit hasznos módon világosíthatják és mélyíthetik.

Magától értendő dolog, hogy a könyvekkel való foglalkozás a foglyoknak csak munkaszabad idejük alatt van megengedve. A szorgalmas, gondos és fáradhatatlan munka a foglyok javításának egyik főeszköze minden jól berendezett fogházban. A foglyok nagy százaléka, a rendszeres, a legjobb erőket igénybe vevő, hűséges munkától való irtózása miatt jutott a bűn útjára. A munka, mely gyönyör és multság tartoznék lenni minden emberre nézve, sokak előtt tényleg valóságos teher és gyötrelm. Már pedig a henyeléssel kezdődik minden bűn. Ezért a fogházak minden egészséges fogolyra nézve kötelezővé teszik a szorgalmas munkát, s bebizonyított és könnyen fel is fogható tény az, hogy minél odaadóbban dolgozik egy fogoly, annál könnyebben letelik büntetési ideje. A fogházakban végzett munkák rendszerint a következők szoktak lenni: szabóság, cipészet, takácság, könyvkötészet, szivargyártás, asztaloság, lakatoság, kosár-, nád- és szalmafonás, hálókötés, dugasz készítés, harisnyaszövés, bőrönd készítés, szövés, különböző kötött munkák készítése, keztyűgyártás, tollfosztás stb. A foglyok egy részét írásbeli munkákkal foglalkoztatják el, másik részét pedig mezei és kerti munkákkal.

külső megjelenésökben a tekintély hatalmával, *egyedül gyakorlati szükségből*. Az erdélyi ref. egyház birja e külső tekintélyt . . . de csak akkor és annyiban, a mikor és a mennyiben mint urak egyháza jelenik meg a nyilvánosság előtt. Ellenben szegény, megalázott és lenézett, megvetett ez az egyház az ő szolgáltaiban, a lelkészekben. Pedig az egyház a hívők szemei előtt szüntelenül, csak az ő lelkészeiben áll; ezeknek megalázásával azt alázzuk meg.

Eddigi közleményeimben már kimutattam, milyen helyet foglalnak el, mennyi jogot bírnak az erdélyi ref. lelkészek mint az egyházi élet tényezői a hivatalos egyházban, az egyházkerület alkotmányos szervezetében, az egyházi törvényhozásban.

E közleményben azt a helyet próbálom rajzolni, a mit a lelkészek itt Erdélyben elfoglalnak a közgondolkodásban; azt a vélekedést, mely egy-egy adott eset alkalmával lesz érezhetővé, de minden téren, polgári és egyházi élet mezején. Elvont, általánosságban mozgó fejtegetések helyett konkrét eseteket hozok fel; nagyobb lesz ezeknek bizonyító ereje.

Kanonista a Debreceni Prot. Lap. 1899. 15. számában a 222. lapon Erdélyről írván, ezt mondja: „Pappá lenni csak azért, hogy még a harangozás felett se rendelkezünk; csak azért, hogy a harangozó kívánságát tanulmányozzuk, a kurátor gusztussát ellessük, a kántort tenyerünkön hordván kényeztessük, a gyülekezetet aláztatosan megsüvegeljük, a tapasztalt kétszínűséget türellemmel elnyeljük, mindenképp itéletét és bírálatát elviseljük, az üres póffeszkedést köszönettel vegyük, indokok helyett üres kenetességet is jó szívvvel akceptáljunk stb.“ . . .

Mivel hogy Kanonista és Nagy István annyira nem egyszemély, hogy nekem még sejtelmem sincs csak arról sem, vajon amaz álnév alatt magyarországi, vagy erdélyi ember rejtezik-e, az országnak két különböző részéről jövő, egyértelmű felszólalás azt hiszem elég

erős bizonyosság arra, hogy az erdélyi állapotok általában közelebbről a lelképásztorokra nézve olyanok, a milyeknek mi azt leírjuk. Én különben konkrét eseteket hozván fel, azoknak részleteit kívánságra a helyszíneken, szereplő személyekkel és okiratokkal bizonyítani bár mikor kész vagyok.

A . . . egyház presb. jegyzőkönyvében az 188 . . év február 12 ik napján a közetkező bejegyzések vannak: „Elnök jelenti: hogy gondnok T. Zs. és jegyző B. B. a jan. 17-iki gyűlés határozata értelmében a feljelentést énekvezér A. I. úr ellen megtették; annak másolatát felolvasás végett tisztelettel benyújtják!“ A feljelentés teljes szövege szerint jegyzőkönyvre van iktatva, hogy „ugy az ezután papok (!) mint rektorok meggyőződést szerezhessenek hogy a presbitérium mindig őre volt az erkölcsiségnek.“ (!) E feljelentésben az a vád emeltek az énekvezér ellen, hogy az törvényes nejét elülvén, egy aljas oláh asszonynyal élt együtt. Az asszonynak gyermeke lesz, azzal elmegy a szomszéd városba, ott hagyja; a gyermek ott anyai gond híján elhal; az anya visszajön és a kántor tovább él vele. Közben eljön a hites feleség, kinek kérésére felmegy lakásukra a lelkész, a gondnokkal és egy presbiterrel békéltetni. Az énekvezér úr neje rimánkodására, — ki még arra is hajlandónak ígérkezik, hogy el fogja nézni minden kicsapongásait, csak töltsen meg maga mellett, hogy gyermekei az anyai gondozástól megfosztva ne legyenek, — nem enged, a három ember előtt bátran kijelenti: „No, ha meg akarod tudni, hát tudd meg, hogy én azt a nőt csakugyan visszahozom, vele fogok élni és téled elválok.“ És cselekedett ekként, a mint beszéle.

A vizsgálat a vádat és még más épületes dolgot is az énekvezér úr felől, beigazolta az egyházmegyén. Következett az igazgató-tanács. A beigazolt sok aljasság miatt az embert okvetlen el kellett volna ítélni, annyival inkább, hogy közben mint közs. iskolai tanítót a vármegyei

A munkát vagy maga az intézet saját számlájára végezteti vagy pedig vállalkozónak adja ki. Minden fogoly tartozik a munkából bizonyos, saját erőinek megfelelő mennyiség t elvégezni. Ez az ő ügynevezett pensuma. A ki a maga pensumát saját hibájából nem végezi el, az megbüntetik.

Azon *fegyelmi büntetések*, melyek ezen eseten kívül a házi rend elleni minden más vétség ellenében a fogházi előjáróság által kiszabhatni szoktak, az egyes fogházakban ugyan nem ugyanazok szoktak lenni, de általában véve lényegileg mégis mindenütt a következőkben állanak: 1. dorgálás; 2. egyes kedvezmények és munkajutalmazások (melyekről mindjárt lentebb lesz szó) elvonása; 3. az ágyneműek elvonása; 4. a koszt megszorítása; 5. sötét zárkába való magán elzárás; 6. megbilincselés; 7. testi fenyték. Ezen utóbbi fegyelmi büntetés a legtöbb fogházban eltöröltetett ugyan, de egyesekben, bár mindenestre igen ritkán, mégis fenntartott; komoly szakemberek vitatják, hogy az ifjú foglyokra nézve föltétlenül szükséges leendő a testi fenytéket újra életbeléptetni. Sőt a németországi fogházak tisztviselőinek egyesülete, 1877-ben Stuttgartban tartott gyűlésén, erősen vitatta azon álláspontot, hogy egyetemlegesen vissza kell azt hozni a felnőttekre is, s a javaslat, 47 szavazat állván 42-vel szemben, mindössze 5 szótöbbséggel esett el.

A melyik fogoly szorgalmasan dolgozik és egyebekben is jól viseli magát, az ez által jutalomra szerez magának igényt, a *mely munka-jutalomnak, fölös*

keresetnek, vagy peculiumnak nevezetik. A fölös kereset mennyisége természetesen mindig a foglyok szorgalmától és tevékenységétől függ, de soha sem hághat olyan fokra, hogy általa a fogoly pénz tekintetében jobb helyzetbe jusson, mint a szabad munkás. A fogolynak nevezetesen munkakeresménye által a munka iránti érdeklődést, a munkakedvet és szeretetet kell megszereznie és megtanulnia és egyszersmind takarékosagra is kell az által szoknia. A foglyok nagyrésze ugyanis elvesztett szabadságának idején keresetnek legnagyobb részét a legalsóbb érzéki gyönyörök kielégítésére fordította, s ezért esetleges betegsége, vagy munkaszünet idején mindjárt a legnagyobb inségbe jutott, míg mint már fogolynak arra kell szoknia, hogy fölös keresetének egy részét nemesebb célokra fordítsa, vagy mint megtakarított pénzt későbbi időkre tegye el. Ezért a fogolynak meg van ugyan engedve, hogy keresetét részben megengedett élvezeti tárgyak beszerzésére, élelmi szerek vásárlására fordítsa, de ezenkívül abból kell fedeznie a hozzátartozóival való levelezés költségeit is, a mely levelezés természetesen mindenütt szigorú ellenőrzésen megy keresztül; továbbá könyveket, író- és rajzszerkeket abból vásároltathat; családját abból támogathatja; főként pedig arra szoríttatik, hogy bizonyos összeg pénzt takarítson meg azon célból, hogy büntetésének kiállása után könnyebb legyen rá nézve valamely tisztességes életmódot elkezdni.

Csiky Lajos.

(Vége köv.)

közög. bizottság hivatalától megfosztotta. Ekkor megindul a hajsza. Egyfelől nagy alázattal pártfogást kér a szerencsétlen üldözött egy meggazdagodott paraszttól, ki bár a január 17-iki presb. gyűlésben mint presbiter hozzájárult a kántor ellen megindítandó keresethez, most kegyesen védelmébe veszi a kántort a pap ellen. „Hiszen ez eljött hozzám megkérni, de a pap büszke, nem akarja elismerni, hogy ő kisebb nálam!“ Másfelől a falu minden korcsmájában, még magánházaknál is pálinkás hordók üttetnek csapra és ki van adva a jelszó: „Hát János bá, Pista bá, stb. türik kendtek, hogy a pap ilyen hatalmas legyen!“ És ezzel az alávaló ember ügye a pap és kántor közötti személyes versengés vészes lejtőjére sodortatott, melyben a pap bukott el. Mert mire az énekvezér úr négy ökrét megitták, míg itthon fenyegető leveleket dobtak be a papnak, az igazgató tanácshoz 120 aláírással kérés ment a „szeretett és kitűnő“ énekvezér úr mellett. Az igazgató-tanáctól a per visszaadatott forma-hiba okából. De az ilyen esetben itt tudják már, hogy az mit jelent. A külső dekorum kedvéért másfél év mulva 188 . . július 5-én kérést adatnak be az énekvezér úr által a presbitériumhoz, melyben ez — „bár a terhére rótt súlyos erk. hibákban magát bensejében teljesen ártatlannak érzi is: ezeket mégis őszintén megbánva esedezik stb.“ Az énekvezér úr maradt, a derék pap pedig (szerencséjére éppen kapóra jött papüresedés volt), pár hónap mulva elhagyta a szerencsétlen eklézsiát, mely ember emlékezet óta mindig ilyen lelketlen bujtatók martaléka. Jön aztán még több.

Elfoglalja a papságot egy fiatal ember. Hogy valamiképp el ne bizakodjék a lelkészi állás szilárdságában, alig néhány nap mulva négy szem közt ekként készítői elő a jövőre a kántor úr: „T. úr még nem ismeri az életet. Főként az itteni viszonyokat. Egy jó tanácsot adok: Ne hallgasson soha senkire, csak rám, velem legyen jól, akkor nyugodtan élhet; de ha velem kikezd: nem tudom, melyikönk huzza majd a rövidet!“ A hüledző fiatal papot a későbbi események világosították fel: kitől jöttek e szavak és mit jelentenek. Közel 4 évi csendesség után egyszer csak elkezd a kántor úr a pappal kötekedni; egyebek közt marháit többszöri figyelmeztetés dacára a papnak szépen zöldelő buzáján legeltette. Behivatja magához a pap és olyan hangon, a mely az addigi barátságos együttélésből kifolyólag semmi gonoszt nem sejt, elmondja neki, hogy mennyire érthetetlen a kántor úrnak ez a magaviselete; az is hogy fölöle bizonyos helyeken milyen rossz akaratúlag nyilatkozik. Ez utóbbi szóra a nyugodtan ülő lelkész elé plántálja magát az énekvezér úr és így dörög: „A ki a T. úrnak azt mondta, az hazudott; a T. úr is ha nem adja urát, hazudik!“ A pap elámulva ezt mondja: „Kérem, ön tudja, hogy én hazudni soha nem szoktam, most sem hazudom; de a mit mondok, igaz.“ A kántor úr szinte ordítva mondja erre: „Én pedig azt mondom, hogy az rágalom, és ha a T. úr nem adja urát, ezennel a T. urat, saját házában rágalmazónak nevezem!“ A szegény pap kábultva ugrott fel és ment át a szomszéd szobába, hol nagy társaság volt, a vakmerő ember utánna ezekkel a szavakkal: „*Kikérem magamnak*, hogy velem a T. úr *széreny* (sic) házában így bánjon!“

Néhány nap mulva a közs. iskolaszék kérésére a lelkész gyermekistentisztelettel megkezdendő az iskolai évet, papi ruhában felmegy az iskolába, hol már a gyermekek és kisebb számu közönség várta. A késedelmező kántor a hívásra megjelenván, a lelkész felszólítja, hogy énekeltesen, kezdjük az istentiszteletet. Az pedig elébe áll és így szaval: „Ha T. úr itt az ünneplő közönség előtt

engem megkövet azért, a mit velem házában tett, énekelek, de addig nem!“ A lelkész figyelmezteti, hogy itt istentisztelet foly; úgy viselje magát éppen, mintha templomban volna és tegye kötelességét!“ Az pedig vissza zúg: „Istentisztelet vagy nem, az nekem mindegy! Kérjen tőlem bocsánatot, mert addig nem énekelek!“ Csakugyan a közönség és a gyermekek eloszoltak e botrány hatása alatt. A kétségbeesett család, főleg a 70 esztendős anya könyörgésére, a lelkész a nyomorultnak megengedett, nem jelentette fel. Nem telt bele 2 hónap, mikor korcsmákban, torokban, még temetések alkalmával is kint a temetőn lázította a népet papja ellen. Az így lefolyt közel 3 év alatt e férfit egy alkalommal a közönség házában a jegyző „szemtelen, piszok, gazembernek“ nevezte, a mit aztán az papjának jelentett fel, hogy az tanácsolja őt, mit tegyen a sértés megtorlására; egy képviselő választás alkalmával mint garázda részegét egy vendéglőből város hajduval kilöktették; majd egy eszöz nevezte „*tolvaj-csalónak*“, mert kenderét földjéről elvitette, aztán mégis a csöszön kereste! stb. stb. Ellenben hivatala folytatását oly vakmerően megtagadta, hogy napokon át hazulról eltávozván, a lelkésznek azt be nem jelentette, helyettesítéséről nem gondoskodott, halottakat hol maga a közönség, hol a lelkész temetett helyette; két bűnbánó héten (advent és böjt) a tizenkét istentiszteletből megjelent három, négyen, a többit végezte a lelkész; ennek felszólítására, hogy mivel az itteni szokás szerint úgy is csak a nagyheteken van istentisztelet, tehát lelkész és kántor tartsanak istentiszteletet, ha egyedül vannak is, így okoskodott: „Én művelt ember vagyok; azt hiszem, a T. úr is az. Ha az, úgy bizonyosan tudja a T. úr, hogy a mit mi teszünk, azt csak azért tesszük, mert fizetnek érte. Ha van templomban valaki abból a buta népből, bolondítsuk, de különben ne farizeuskodjunk“ stb. Ennyi hősködést közönség és presbitérium újra megsokalván, elhatározzák fegyelmi vizsgálat kérését. Előbb azonban minden bizonnyitkokat összegyűjtve, az egyházmegye vezető férfaitól tájékoztató véleményt kérnek, vajon most mit várhatnak ez emberre! A felelet mindenütt az: „Ez már sok! Meg kell fosztani hivatalától; hiszen multkeri bűnpere alkalmával azon, jegyzőkönyvre vett figyelmeztetéssel „*adatott neki kegyelem*“: ha még egyszer a legkisebb panasz lesz . . . ! stb.“ Tehát a panasz hivatalosan írásban beadott. „Ezt megint a pap csinálta — úgy mond a megszorult ember — tehát rajta!“ És megindul a pap ellen olyan hajsza, a milyenről egyenes uton járó embernek fogalma sincs.

Harasztos.

Nagy István.

(Vége köv.)

Válasz Vas Mihály úrnak.

(Megnyugtatósul kételyeire, felvilágosításul tévedéseire.)

(Vége.)

A t.-dadai ingatlanból az I. csoportot csak 123637 frt 02 kr érték illetvén, természetes, hogy a költségvetésbe csak az idetartozó értékrészlet volt felvehető. A többi más alapokat illet, a mint az a költségvetés 12-ik lapján XIII. 10. 11. 12. pont alatt szemléltethető. Így nem lesz megfoghatatlan a tétel apadása; így kellett volna ennek lenni az 1897/8. évi költségvetésben is; a jövedelem pedig nem 19550 frt erejéig illeti ezt a csoportot, hanem a mint szintén a költségvetés mutatja, csak 5232 frt 52 krig. A t.-dadai ingatlan jövedelmének elszámolása a tulajdonos-alapoknak egymáshoz való viszonya következtében kissé komplikálnak tüntetik fel

az *avatatlan* szem előtt. A kifejtése sok tért foglalna el, azért ezzel az uttal kénytelen vagyok ezt mellőzni. Annyit megjegyzek, hogy semmi különös számviteli nehézséget nem okoz, s kezelése egyszerűsítésére nincs ok, de még lehetőség se.

Kifogás alá veszi cikkirónk egyik-másik ingatlanak az értékkel szemben csekélynek látszó jövedelmét. Legyen meggyőződve, hogy az ingatlanok akkora körültekintéssel adatnak bérbe, hogy a sokszor túlon-túl precíz eljárás, aggódó fontolgatás, a jelentkezni szokott gáncoskodások kikerülésére irányzott törekvés néha majdnem kedvezőtlen eredmény bekövetkeztével fenyeget. Épen a felpanaszolt bányi kaszálóból, mely a várostól majdnem 2 $\frac{1}{2}$ órai távolságra, cserjés erdő között fekszik, több jövedelmet nem lehet várni. A bérbeadások nyilvános árverés útján történnek, s csak akkor érvényesek, ha a földterület jövahagyta; a bányi kaszálóra még árverező se jelentkezett volt annak idejében, csak egy. A föld területe 22 hold 1490 □ öl, hasznobé 85 frt; a területnek egy része víz alatt áll, a többi része homok. Ebből a „kaszálónak“ ok nélkül nevezett ingatlanból a bérlő csak úgy veheti ki a csekély bérletet is, ha egyúttal valamely szomszédos területnek is a bérlője, a hol tanyaépületek vannak. Ne a rugalmas értékösszeg után tessék számítgatni a várható jövedelmet; Debrecen határán is vannak hasznavehetetlen szikes és homokos földterületek, ezekből a collegiumnak is bőven jutott; az ilyen kérdésben csak a helyi viszonyokkal való közvetlen megismerkedés igazít el, a mivel talán a cikkiró még sem dicsékedhetik. A kőcsi pusztá jövedelme se éri el egészen a 8°-ot, mert az évi jövedelemből a collegium évi 80 forintot kénytelen fizetni a helybeli egyháznak, mint némi tekintetben birtokos társnak, s a most lejárt bérleti ciklusban 1000 frt értékű épületet kellett a pusztán emeltetni, tehát értéke 1000 frttal nőtt, a nélkül, hogy a bérleti összeg emelkedett volna.

„A jövedelmi forrásokat vizsgálva *nagy rendszertelenséget* tapasztalunk az alapok jövedelmének felhasználásánál“, mondja a cikkiró, szerfelett megbotránkozván abban, hogy az énekeskönyvi pénztár évi 105 frttal járul a fűvészkerti szolga fizetéséhez és hogy a tápintézeti pénztár 300 frt lakbért fizet a tornatanárnak. Ha gondosabban utána néz a tételeknek s azt tapasztalja V. M. úr, hogy sem a IX. csoportnál nincs bevételre írva a 105 frt, sem a tornatanár nem kap a tápintézeti pénztárból 300 frt lakbért: már ezek olyan jelek lettek volna, melyek őt arra figyelmeztették volna, hogy nem érti a dolgot, azért idő előtt ne gáncoskodjék. Nincs itt ok az „ötletszerű felhasználással és rendszertelenséggel“ való vádaskodásra. Ugyanis a főtiszt. egyházkerület még akkor, mikor az énekeskönyvi pénztár talán még az egyházkerületi pénztárban kezeltetett, jónak látta, hogy mivel a vulgo úgy nevezett zoltárkasszának igen szép jövedelme volt, (az énekes-könyv debreceni kiadványa nem szorult úgy ki a használatból, mint ma): ez a pénztár 105 frt erejéig legyen segítségére a később I-ső csoportba osztott tökekasszának, mely a szolgálai állás költségének terhét nem bírta, s nem volt más alap, melyre ezt a terhet átháríthatta volna. Az énekes-könyvi pénztárt terhelő évjáradék áthelyeztetik évenként az I. csoport pénztárába, s az I. csoport háztartási feladatát képezi, hogy ebből s egyéb feleslegeiből hordozza a fűvészkerti alapok javára rendszeresített 500 frt évjárandóságot. Igaz, hogy számviteli könnyebbség volna (bár szóra sem érdemes!) az énekes-könyvi pénztárból a 3205 frt évjárandóságot az alcímletek felsorolása nélkül adni ki és venni be az illetékes helyeken, ez szóvá is volt téve egy

alkalommal. De igazgató hatóságaink a tételek alakulásának evidenciában való tartása tekintetéből szükségesnek tartották egyelőre még fenntartani a címeiket. És ebben nincs semmi hibáztatni való. Az egyházkerület, mint tulajdonos gazda, a szükségek fedezése céljából abba a zsebébe nyulhat, a melyikbe akar, (ha ugyan van készlet valamelyikben). Ki fogná kárhozható, rendszertelenséget, ötletszerűséget hányni szemére V. M. úrnak, ha pl. a szolgálja bérét a stoláris bevételeiből fizeti ki és nem az egyházmegyei gyámintézeti pénztárnokság honoráriumából? A tápintézeti 300 frtos lakbér-fizetésnek is megvan a maga jogosultsága. 1888-ban a tápintézet intézményének újra szervezése alkalmával az új tápintézeti épület részben a tornatanár által élvezett lakás udvarára épült, s a tápintézeti főző személyzetnek lakásul kellett átengedni a tornatanár eddigi lakását, melyhez még egyéb helyiségeket is kellett építeni, hogy az új tápintézet lehetőleg jól el tudjon helyezkedni. A tornatanárnak pedig lakásbérrel kellett gondoskodni, ha a lakásból kiszorult. Az akkortájtban deficittel fenyegetett tökepénztárnak nem volt miből viselni ezt az újabb terhet. Hordoznia kellett azt a különben is kedvező auspiciumok közt indult új tápintézet pénztárának, annyival is inkább, mert hiszen az foglalta le a tornatanár természetben való lakását a saját céljaira. Szinte vártam volna, hogy ha már itt feinnakadt „a távolból“ a cikkiró, s a körülmények nem ismerése mellett is neki megy egész bátran az ötletszerűséggel való vádaskodásnak, hogy mért nem fedez még több hibát is fel? Például: mért fizet a tápintézet a háznagynak 200 frtot? a gazdának 150 frtot? Az Osterlamm-alap 100 frt földbér-pótlékot? A Sárosy II. alap a pénztárnoknak 20 frtot? stb. stb. Bizony a költségvetés nem história, hogy minden tételének történeti fejlődését évenként előadja.

A mi a magyarázat vagy indoklás hiányát illeti (s ez összefügg a közvetlenül előbb mondottakkal is): téves felfogásból indul ki V. M. úr s ez mondatja vele ezt az alaptalan kifogást. A mi költségvetésünkben indoklásra csak annál a tételnél van szükség, a melyik tétel az előző évi e című tételhez, vagy a tapasztalati év adatahoz viszonyítva az új költségvetésben magasabb, vagy alacsonyabb összegben van felvéve; vagy ha az új költségvetésből az előző évinek valamelyik tétele kimarad; vagy végül, ha új tétel vezetettik be, mely még nem szerepelt. Többre nincs is szükség, mert a rendszeresített tételek a számlakönyvekben vannak az utalványozó végzésre való hivatkozás mellett nyilvántartva s ez a nyilvántartás nem a költségvetésben találja meg a maga illetékes helyét. Szerfelett nagy és bántó felületességre mutat, midőn V. M. úr azt képes állítani, hogy az 1897/8. évi költségvetéshez képest „*visszaesés állapítható meg*“, már t. i. az 1899—1900. évi költségvetés kiállításában s hogy „a vagyonekezelés bonyolultságán még ma sincs változtatva.“ Az 1897/8. évi költségvetés legfőleg abban különbözik a legújabbtól, (lényeges különbséget értek), hogy a munkálat abban az átmeneti évben egybeállította, s az illetékes csoport végére odaillesztette azokat az alapokat, a melyek át voltak helyezendők valamely más csoportból. Az 1897/8. évinél azt jegyzi meg a cikkiró, hogy túlságosan rubrikázott, az újnál kifogásolja, hogy szűk szavú. Hát kérem a debreceni Collegium költségvetésének kellékeit sajátos viszonyaink, alakulásaink miatt nem lehet sem a Budapest fővárosi, sem a Győr városi előirányzatok tanulmányozása után állapítani meg. Már sokszor említettem s félek, hogy még sokszor ismételnem kell, hogy a tárgyismeret hiánya, a teljes tájékozatlanság nem elég quali-

fikáció arra, hogy e közérdekű, kiváló fontosságú kérdéshez hozzászóljon valaki. Megjegyzem a megdicsért 1897/8. évi költségvetésre, hogy az ott kontemplált alapáthelyezések foganatosítva voltak még az azon évi számadáskészítés alkalmával. Megjárnók, ha mindig ilyen vagyonáthelyezést kellene épen a költségvetésben nyilvántartani; de a költségvetés is furesán nézne ki, ha ebben a nyilvántartásban hegyeződnek ki az indokolása.

Az 1897/8. évi költségvetésben az V. és VII. (most XII.) csoportok előirányzatánál látható rovatokat a kumulatív kezelés következtében nemcsak felesleges, de éppen lehetetlenség egybeállítani. Vagy talán a cikkirő által látott bonyolultságon ezen az uton lehetne segíteni? . . . Könyvvitelünk egyszerű világos, a hol bonyolultnak látszik, az csak látszat. Az üzleti kettős tételű könyvvitelnél nincsen-e erősebb bonyodalom? De erről még alább is lesz szó.

Semmi sem indokolja, hogy egyszerű háztartásunk költségvetését úgy megrakjnk minden évben adatokkal, hogy utoljára történelmi adattár legyen belőle. Az egyszer megállapított tételektől való eltérés pedig épen a javasolt függelékben mindenkor indokolva volt, olvashatta azt a cikkirő is a füzet végén, a gazdasági tanács, illetve a pénzügyi bizottság jelentése rendjén. Felesleges czafrangok felbiggyesztésével költségvetésünket nem tesszük soha realisabbá. Budapest és Győr városának lehet reá munkaereje bőven, hogy ilyen cícomákkal ékeskedjék, mi teljesen megelégedhetünk, ha a nélkülözhetetlen adatok nem hiányoznak, szertelen igények támasztásával semmi hasznost nem teszünk, mert az e féléknek aztán nem szokott határa lenni, Nem lehetetlen már, hogy valaki még azt fogja indítványozni, hogy a megfelelő tételeknél pingáljuk le alapítóink arczképét is. S aztán ha valaki majd az egyszerűsítést fogja egy „széleskörű bíralatban“ követelni: melyik lábára álljon a költségvetés? A cífrára-e vagy az egyszerűre? Az előzőhöz hasonló értékű kifogás, mikor V. M. ur az első csoport szükségleti rovatáról így szól: „az ellenőrzési jog (tán inkább az ellenőrzés gyakorlása?) teljesen figyelmen kívül van hagyva“, mert a tanárok fizetési rovatánál nincs kitüntetve, hogy mi a törzsfizetés, korpótlék, lakbér? sat.

Ismétlem, a mit már előbb mondtam. Mindezeket a személyi járandóságok számlakönyve tartja nyilván és nem a költségvetés, melyre nézve teljesen mindegy, hogy mi címek alatt lehetne reparciálni a végsummát? Felesleges dolog vele a rovatokat szaporítani.

Aggasztó jelenségnek deklarálja cikkirő azt, hogy az I-ső csoportnál két év alatt a szükséglet csaknem tizenkétezer forinttal emelkedett. Hátha még azt is megtudja, hogy az 1897/8. évi költségvetésben megállapított tanári fizetések már az 1897/8-iki számadásos évben circa tizezer forint emelkedéssel zárultak a számadásban! Lesz neked kezelő személyzet, ellenőrző, felülvizsgáló hatóság! számadás terhe alól felmentő egyházkerületi közgyűlés s minden renden, soron levő igazgatóság! De nyugtassuk meg az aggódo lelkeket. Az történt az 1897. évi tavaszi egyh. ker. közgyűlésen (l. 183. számú végzést), hogy az egyházkerület bölcsesége úgy hozta magával, hogy mihelyt tisztán számot vehetett a collegium vagyoni erejével s évi tizezer forintnyi jövedelem-többletet konstatálhatott a közszükségleti és tanszéki alapok pénztáránál: legelső feladatúl tüzte ki a főiskolai tanári javadalmazásoknak rég érzett s tanügyünkre ólomsúlylyal nehezédő fogyatékos voltán ha csak *némileg* is, de *lehető gyorsan* segíteni. Egyházkerületünk nagyérdemű főgondnoka vette védő

szárnyak alá a kiváló fontosságú ügyet s bár a rohamosnak látszó költségemelkedés többeket aggodalommal töltött el: az egyházkerületi közgyűlés nagy többséggel hozzájárult az anyagi és szellemi ügyek megvizsgálásával megbízott küldöttség javaslatához, mely a tanári javadalmazás kérdésében örömmel üdvözölt emelést indítványozott. Ez az intézkedés, továbbá az a körülmény, hogy a pénztári hivatal személyzete is megszorítottatott, fizetése ujabban rendeztetett és hogy három rendbeli szolgálai állás szervezésén kívül a régi keletű szolgálai fizetések is f. ljebb emeltettek, tagadhatatlanul 12 ezer forintra tehető költségszaporulatot vont maga után. De hogy minő tudatos gazdálkodás vezette itt főhatóságainkat, eléggé mutatja az 1897. évi májusi egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvében a 183-ik sz. végzés praemissája. Nyugodt lehet cikkirő, mert ujabban fedezet mutatkozása előtt épen úgy nem fog ilyen nagy szabású emelkedés bekövetkezni, mint előzőleg nem következett, bár arra a jogos igények indokoltan fennállanak ma is. Tanáraink várnak, tudnak várni. Csak aztán a tanügyi tekintetek is várnának. . . Épen azért a cikkirő „*aggodalma*“, mely őt „*szólni készítette*“, egészen felesleges aggodalom volt, a „*harang megkondítása*“ (a vészjel!) elhamarkodott alarmirozásnak bizonyult. Ez a költségemelkedés távolról sem fog a szabadonesés köztudomású törvényéhez simúltni.

Hogy a kórházi alap 300 frt évi átalányt kap s hordoz az orvosi javadalmazás terhéből még most történetesen épen 300 frtot: a két szám véletlen egybetalálkozása arra az invencióra hangolja a cikkirőt, hogy engedje el ez a két alap egymásnak a tartozást. Már engedjen meg, de ilyen naiv jöttünk-mentünk százforintfele számadást nem engedhet meg magának a Collegium. A története az a dolognak, hogy circa 10 évvel ezelőtt a gymn. tanulóktól a tandíj kapcsában sokféle aprólékos járulékot szedett be a háznagyhi hivatal. Ez annak a számadását komplikáltta tette, mert az egy tételben beszedett összeget 8—10-felé kellett reparciálni. Ezen könnyített főhatóságunk a Coll. gazd. tanács indítványára olyan módon, hogy a gymn. tanulók tandíját szabályozta s megállapította, hogy mindaddig, míg egy bizonyos számon felül nem emelkedik a gymn. tanulók létszáma, a kórházi alapnak a tanulók után eddig quótászerüleg kiszámított összeg helyett évi 300 forint átalányt fizetett az I. csoporttal. Ez idővel, esetleg a kórházi ügyeknek már célba vett újabb szervezésével változás alá jöhet. Azt ne gondolja azonban a cikkirő, hogy a főiskola orvosa épen 3 pénztárból veszi fel az évi fizetését, pl. 300 forint erejéig a kórházi s 100 forint erejéig a tápintézeti pénztárból, a többit a közszükségleti csoport pénztárából. Világért se. Hanem felvesz az első csoportból évi 1000 frtot. S mivel az iskolai orvos elsősorban a tanuló ifjuságnak gyógykezelő orvosa s a Collégiumnak van valamelyes kórházi alapja is: erre hárit a teherből főhatóságunk annyit, amennyit az alap megbir. A tápintézeti ügyek közvetlen intézésénél is feladat várván a coll. orvosra, méltányos, hogy ez az alap is segítsen az 1000 frtos teher hordozásában az I. csoportnak legalább 100 frtig. Így látta ezt jónak, így rendelte ezt el főhatóságunk. Igaz, hogy ezek a rendelkezések évenként 5—6 tétellel szaporítják a könyvelést, de ám nem az a főcél, hogy a könyvelés munkája apadjon (az csak mellékes); főcél az, hogy ha főhatóságunk a mutatkozó szükséglet kielégítésére a főiskolai alapok intenciója szerint azok valamelyikét illetékesnek találta: főhatóságunk rendelkezése végrehajtsák. Az alapok elterhelését illetőleg

egyéni izlés és felfogás szerint lehet kifogást emelni, a nehézményeket kellő helyén, a főtiszt. egyházkerület előtt megfelelő módon kifejteni. De valamely berendezett háztartásba amúgy madártávlatból belenézni s onnan korrigálni akarni: legalább is kárba veszett fáradság, hogy ennél nagyobbat ne mondjak. Ha az új épített pénztárnak sem tőketartozása, sem kamatlábja nincs kitüntetve: egyáltalán nem lényeges dolog a költségvetésben. S ezt elhiszi nekem az, a ki különbséget tud tenni a költségvetés és vagyonskimutatás közt.

Tévesztett dolog a költségvetést tenni felelőssé azért, hogy a bölesészeti fakultás alapjára (mindenkor illetékes hatóság rendelkezése alapján!) egy tanszéki illetmény terhe hárittatott. Principialiter lehet pro és contra sokat disputálni a kérdés felett, bár már az ma nagyon megkésett fáradozás volna. A főt. egyházkerület ezt az intézkedést nem ötletszerűen tette, hanem javaslattevő szerveinek indokolt előterjesztése alapján, élénk eszmecsere lefolyása után. Ott, a hol az ilyen nagy fontosságú kérdések eldőlnék, köztudomás szerint a felső-szabolcsi egyházmegye is nagy tekintélyű, mely belátású férfiak által van képviselve, a kik annak idejében ennek a kérdésnek eldöntésénél bizonyára érvenyesítették is szavazati jogukat. Ha aztán most, évek mulva valaki „nem tartja indokoltnak“ legfőbb hatóságunk rendelkezését: lehet ellene agitálni ugy hírlapban, mint egyházmegyei közgyűlésen s ez utóbbi helyről indítvány alakjában szönyegre lehet hozni az ügyet s ha a többség bölesessége megváltoztatja a korábbi határozatot: a költségvetés azonnal másképen készül. Addig pedig így marad!

Azt hiszem, nem hagytam felvilágosítás nélkül a cikkírónak egy kifogását sem. De nem válhatok meg a kérdéstől, míg bizonyos általános megjegyzéseket nem fűzök az egész felszólaláshoz. Láthatja a cikkíró ur, valamint a t. olvasó közönség is, hogy a költségvetés ellen emelt kifogások valamennyije alapján véve, bármilyen jó szándékkal tétetett is, de tulajdonképen nem egyéb, mint az ügyek nem ismerésének természetes folyománya. Költségvetésünk nem készülhet úgy, hogy a teljesen avatatlan szemek fennakadás nélkül eltudjanak rajta igazodni. Eszembe jut, a mit egy különben jeles tudós jegyzett volt meg egy jegyzőkönyvben látott rövidítésre, t. i., hogy a ki nem ért hozzá, nem tud elmenni rajta. Persze, hogy nem, válaszoltam a megjegyzésre; hanem a ki nem ért hozzá: ne is szóljon bele. Az én jeles tudósom egészen belenyugodott a rövidítésekbe. Abban a költségvetésben pedig nincs ilyen rövidítés.

Ilyen előzmények után őszintén megvallom, hogy „a számvitel, illetőleg vagyongazdálkodás ellen“ (valami két különböző fogalom!) ígért észrevételeket valami nagy reményekkel nem várom. Anélkül, hogy a esalatkozhatatlanságot akarnám magamnak vindikálni, bátran állíthatok annyit, hogy a száz meg százféle alapítvány természete, az alapítók óhajlásának megérdemelt figyelemben való részeltetése, a különböző alapoknak egymással szemben kifejlődött viszonya olyan határokat mér a számvitelben a minden hagyományt mellőzni akaró törekvések elébe, melyeket rombolás és súlyos következmények nélkül átlépni nem lehet. Mit szólna pl. épen a gégyényi egyház, ha az 1894 évi febr. 18-án keltezett „alapítványi kötelezvény-“ében szorosán körül írott felleteleket (a prot. egyetem alapja javára) nem respektálná számvitelében a Collegium? A mikor is 100 koronás alapítványt oly módon kötelez a nevezett egyház, hogy „az általa

fizetendő 6%-ból a mellékelt (s csakugyan mellékelve is van!) törlesztési terv szerint 4% a folyó kamatok, a fenmaradó részlet pedig a tőketörlesztés javára fordíttassék, illetve évről-évre tőkésítessék, hogy a törlesztési tervben kijelölt idő elteltével (csak rövid 28 évecske!) az alapítvány teljesen befizetettvén, „az egyház kötelezettsége megszűnjék“. A 6% évjáradék azonban „csak azon polgári év elejétől követelhető, a melyben a jelzett egyetem (tehát nem csupán bölesészeti fakultás!) felállítására fogantatva vétetik.“ A pénztári kezelésre nézve valóban országos szerencse számába mehet, hogy „az alapítványi kötelezvény“ végén, melynek bizonyára Vas Mihály úr az értelmi szerzője, ott olvasható a következő előrelátó záradék is: „ha pedig a debreceni protestáns egyetem 3 év leforgása alatt bármi okból fel nem állítatik: az alapítványi kötelezvény joghatálya megszűnik.“ Ma már Istennek hála, túl vagyunk a szorongattatáson, hogy a 100 koronás alapítvány kezelésével a nagyigényű feltételekhez alkalmazkodjunk. Ám az egyházkerület lássa, ha a debreceni protestáns egyetemnek 3 év alatt való felállításának elmulasztásával a 100 koronás alapítványtól immár elesett.

Könyvelésünk, számvitelünk legujabb rendszere még csak most éli életének 3-ik évét. A korábbi évek hátralékainak feldolgozása egy évnél többet elvett munkaidőnkől s erőnkől; emiatt jelenlegi számvitelünk minden előnyét ki sem próbálhattuk egészen, lehető fogvatkozásait ki sem tapasztalhattuk; nagyzó s megfontolatlan merészség volna tőlünk, ha azt állítanók, hogy ez alatt a rövid idő alatt minden ízében annyira kipróbálhattuk volna, hogy azon melegiben újabb, lényeges változtatások, gyökeres javítások indítványozásával már fellehet forgatni a kialakulóban levő rendet.

Én ezért a felelősséget nem vagyok hajlandó magamra vállalni. Távrolról sem azért, mintha épen csekélységem a reformálástól irtóznék, ennek feltevésére okot sohasem adtam, hanem azért, mert károsnak ismerem az elhamarkodást. De meg lehetetlen is az épen most, mikor minden figyelmünket leköti a szintén épen bizott egyházkerületi pénztár kezelésénél ebben az évben létesített számviteli átalakítás. (Lásd egyh. ker. közgy. jkv. 1899 május hó 16. sz.)

Mire jó hát az ilyen balsikerű hírlapi felszólalás? Felelet: semmire, mert azzal, hogy hosszadalmas válasz provokálásával időt vesztegettet, s az olvasó közönségnek, ha csak rövid ideig is, míg a válasz megjelenhet, okot, alkalmat szolgáltat a téves ítéletalkotásra, bizony semmit jót nem cselekszik. Én a jóakarásban nem kételkedem, de a felszólalás, a kritika sokkal nagyobb fontosságú kérdésben emeltetett, mintsem a csupa jóakarattal be lehetne érni. Élénk figyelemmel kell kísérni az ügyek fejlődését, ismerni kell az eddigi alakulások körülményeit, s ha valamit az ember nem ért, nem szabad azonnal ráfogni, hogy az nem jól van. Nagy figyelmetlenségre, sőt bizonyos vigyázatlanságra enged következtetést, mikor valaki az év május havában szakcionált költségvetéshez fűződő megjegyzéseit az év novemberi közgyűlésének ajánlja figyelmébe, s nem tudja, hogy ez a költségvetés már 1899 július elsején életbe lépett. Vagy azt gondolja a cikkíró, hogy országgyűlésesdít játszunk, s indemnitire utazunk?

Rönsa Sándor,
egyházker. s collegiumi pénztárnok.

IRODALOM.

Báró Eötvös József kiadandó összes műveinek előfizetésére intéz a nemzethez Jókai Mór tollából gyönyörű *felhívást* az „Orsz. Eötvös Bizottság”, melynek elnökei Wlasics Gyula, Jókai Mór, Beöthy Zsolt, diszelnökei Vaszary Kolozs, Széll Kálmán, gr. Károlyi Tibor. Az elnökség tagjai (73) hazánk legilustrisabb neveinek viselői. A felhívást a hazai nagyobb lapok útján ismerik olvasóink, itt csak kiváló figyelmüket hívjuk fel reá és a kiadandó művekre, tájékoztatásul közöljük a következő legszükségesebb dolgokat:

Báró Eötvös Lóránd és családja, mint Eötvös József báró irodalmi hagyatékának örököse, a nagy költő és hazafi művei tulajdonjogát *örök időre* az „Eötvös-alap-*ra ruházták át*, hogy e kiadás jövedelméből a Budapesten felépült „Tanítók Háza” fenntartassék, és benne magyar tanárok és tanítók főiskolákra járó fiai ingyenes vagy mérsékelt díju ellátásban részesüljenek. Az *összkiadás Eötvös József bárónak* minden eddigi könyvalakban megjelent és az időszaki sajtóban elszórva közzétett szépirodalmi és politikai munkáit fogja tartalmazni az első kiadások nyomán. A szerkesztés teendőire Eötvös Lóránd báró úr utasításai szerint dr. Vojnovich Géza úr vállalkozott. Az *összkiadás diszes kiadásban* nagy nyolcadrét alakban, famentes finom papírosou, szép, könnyen olvasható nyomással fog megjelenni, ugyanoly alakban, papírosou és kiállításban, a hogy a Jókai Mór összes műveinek nemzeti *diszkiadása* megjelent. Az *összkiadás* terjedelme kb. 400 iv lesz 20 kötetre arányosan felosztva. A közzététel 5—5 kötetet tartalmazó, félvényként megjelenő sorozatokba fog történni, összesen 20 kötetben.

Az első sorozat az 1900-ik év tavaszán jelenik meg; azontul félvényként jön egy-egy sorozat, úgy hogy a teljes kiadás 2 év alatt kerül az előfizetők birtokába. Minden példány első kötetének elején az *előfizető* neve ki lesz nyomtatva. Az utolsó kötet *Eötvös József b.* fénymetszetű arcképét, továbbá 1000 forint pályadíjjal jutalmazandó essay-szerű élet- és jellemrajzát, végre az *összes előfizetők névsorát* fogja tartalmazni. Az *összkiadás* egy példányának előfizetési ára füzött példányért *40 frtban*, diszesen bekötött példányért *52 frtban* állapított meg.

Az előfizetési összeg beküldhető: a) Egyszerre 40 frttal (illetve diszkrétésű példányért 52 frttal), mely esetben a 20 kötetből álló teljes mű bérmentve fog az előfizetőknek a megjelenés sorrendjében megküldetni. b) 10—10 frtos félvény részletekben (illetve diszkrétésű példányért 13—13 frtos részletekben) olyképp, hogy az aláírás alkalmával 10 frt (illetve 13 frt) fizettetik be, míg a fennmaradó 30 frt (illetve 39 frt) az I., II. és III. sorozat megküldése alkalmával félvény időközökben utánvétellel fog beszédetni, míglen a IV. sorozatot utánvétellel nélkül kapják meg a t. c. előfizetők.

Ebből a nagy nyolcadrét alaku végleges kiadásból csak annyi példány fog nyomtatni, a hány előfizetője lesz. Az előfizetési határidő lezárása után e kiadás többé nem lesz kapható. A kik ezen Eötvös-kiadásra előfizetnek, a „Tanítók Háza” pártoló tagjaivá válnak és a tagságukról szóló okmányt az első könyvszállítmánnyal együtt kapják meg. Az előfizetési összegek a Belvárosi Takarékpénztár-Részvénytársasághoz (Budapesten, Koronaherceg-utca 3. sz.) küldendők. Az aláírási iverk megfelelően kitöltve az „Országos Eötvös-Bizottság”-hoz (Budapesten, Szentkirályi-utca 47. sz.) küldendők.

A Magyar Király-Hymnus. E hymnus szövege *Jókai Mórtól* van és *P. Tóth János*, máramaroszigeti lyceumi énektanár zenésítette meg. A hymnus dallama egyszerű, harmónizálása szabatos, kellemes, hangterjedelme egy oktáv és ment minden erőltetett cikornyától és magas ugrásoktól; ez már maga sikert-biztosító és ebben rejlik a főérdem is. A hymnus megzenésítésére boldogult Szilágyi István is ösztönözte szerzőt, ki rendelkezése alá bocsátotta a miveltebb népek hymnusait, hogy azokkal is megismerkedhessék és munkájához azokból tapasztalatot merithessen. E hymnust az iskolák útján ki lehet vinni az élet terére. Azért ajánljuk a tanítósnak. Kapható szerzőnél. Ára 1 korona 20 fillér.

A Nagy Képes Világtörténet közelébb megjelent 41—44 füzete befejezi Görögország történetét s megkezd *Rómaét* ugyanazzal a széleskörű tudással, nagy aparatussal és kiváló történetírói érzékkel, melyet az eddigi köteteknél tapasztaltunk. Különösen szépek a füzetekben az illusztrációk, jórészben még a görög képzőművészetnek gyönyörű reproductiói. Róma történetét a 44-ik füzet Veii elfoglalásáig vezeti le. A legelső írott római törvényekről bőven és érdekesen szól. A tizenkét kötetes nagy munka szerkesztője Marczali Henrik, egyet. tanár a görögökről szóló kötet szerzője dr. Gyomlay Gyula akadémikus. A római történelem írója *dr. Geréb József*. Egy-egy kötet ára diszes félbörkötésben 8 frt; füzetenként is kapható 30 krjával. Megjelen minden héten egy füzet. Kapható a kiadóknál (Révai Testvérek, Irod. Int. Rt. Budapest, VIII., Üllői-út 18.) s minden hazai könyvkereskedés útján.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Apró hírek. A ssatmári ev. ref. főgymn.** fentartó-testületének elnökévé az elhunyt gróf Bethlen András helyére *Hegedűs Sándor*, kereskedelemügyi minisztert választották. Az elnökség elfogadására küldöttség fogja felkérni. — **Wiederkehr Károly**, a biblia terjesztő társaság ügynöke s a budapesti német ajkú ref. ifjúsági egyeslet elnöke, a magyar nyelv lehetőleg teljes elsajátítása céljából, pár hónap óta városunkban időzik s egyes akadémiai leckéket pontosan és sikerrel hallgat. E hó 1., 5. és 7. napjain pedig, az egyre nagyobb hullámokat verő „Los von Rom” mozgalomról, 8-án meg a biblia-terjesztés munkájáról, történelmi adatokkal támogatott tanulságos és eszméletető felolvasásokat tartott a hittanszaki önképző társulat körében nagyszámú hallgatóság és a theol. tanárok jelenlétében. A magyar nyelvben tett haladásán kívül örömmel tapasztalta a hallgatóság, hogy Wiederkehr Károly a Rómától való elszakadás tényének egyik lelkes harcosa, Előre!

— **Kiss Ferenc beköszönője Püspökladányban.** A püspökladányi ev. ref. egyház ujonnan választott lelkipásztora: Kiss Ferenc, november 19-én tartotta beköszönő beszédjét. A templom színültig megtelt az új lelkeszt hallani óhajtó hivekkel, de ott volt Püspökladányban csaknem összes közönsége vallás és rang különbség nélkül. A gyönyörű egyházi beszéd, melyben jövő működésének főbb elvei lerakvák s amely hü apostropálása az ő mély tudásának s költői vénájának, a hallgató közönségre mély benyomást gyakorolt. Az istentisztelet végeztével a hatóságok tisztelegtek a lelkészi lakon, áldást és sikert kívánva az új lelkeszt

működésére, mely üdvözlerekre az új lelkész szép szónoki lendülettel felelt. Majd a helyettes lelkész, Balogh Gyula vezetése mellett, az összehívott egyháztanács tagjait üdvözlendő, a gyűlés teremben egyháztanácsülés tartatott, melyen a helyettes lelkész az új lelkészt az egyháztanács tagjainak bemutatva, felolvasta a presbyterium előtt azt a bucsúiratot, melyet a földesi református egyház intézett volt szeretett lelképásztorához. Igazán a mélyen érzett, szívből fakadó szeretet, a hü ragaszkodás, az érdemnek feltétlen elismerése és a mélyen érzett fájdalom megnyilatkozása ez a bucsúirat, mely mesteri tollal szerkesztve, hatásával nem egy embernek csalt könyvet szemébe. Ezután a megválasztott új lelkész intézett magvas, lendületes beszédet a presbyterium tagjaihoz, melylyel egy csapásra elosztatta a felleget még azok homlokáról is, akik esetleg még bizalmatlansággal viseltettek iránta. A tett és a haladás embere vagyok-ugy mond, de nem a rohamos haladásé. Látom a püspökladányi egyházban a haladás talpkövét beállítva s ezen az alapon, melyet „Eröss” kéz rakott le, akarom építeni tovább az egyház épületét. Majd estére kelve 120 teritékű bankettet rendeztek a hívek mézesajku papjok tiszteletére. Isten áldása kísérje az új lelkészt új egyházában! *B. Gy.*

— **Az új ref. énekeskönyv előmunkálatai.** Múlt számunkban — az előmunkálatok VI-ik füzetének megjelenése alkalmából — már foglalkoztunk az énekeskönyv reformjával. De ezt nagylontosságu dolognak tartjuk, olyannak, a melyel nem lehet elégszer és eléggé foglalkozni. Az énekügyi bizottság nagyérdemű elnökének felszólalása és az előmunkálatok VI-ik füzetének kiadása napirendre tűzte ismét ez ügyet. Szóljunk hát hozzá! Jóakarattal, lelkesedéssel, de alaposággal és szakértelemmel is. Lapunk hasábjait készségesen megnyitjuk az eszmecserének. A múlt számunkban közölt elnöki tájékoztatás eléggé informálhat mindenkit úgy az előmunkálatok tovább folytatására, mint a megbeszélés tárgyára nézve. Hozzáadjuk még a következőket: Az eddig megjelent füzetekben két vagy többszörös átdolgozásban vannak meg ezek a zsoltárok: 3, 5, 6, 8, 9, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 27, 28, 30, 32, 33, 38, 39, 42, 43, 46, 47, 51, 57, 61, 62, 63, 65, 72, 75, 77, 79, 84, 86, 89, 90, 91, 96, 100, 102, 104, 116, 126, 128, 130, 135, 136, 138, 139, 146. Látni való, hogy épen a legszebb zsoltárainkra nézve rendelkezünk már válogatásra való versenydarabokkal. Kívánatos volna, mint az elnök írja, hogy a többiekre is versenyeznének a hivatottak. Dicséreteink közül eddig aránylag kevés jelent meg újabb átdolgozásban, de azokon nem is kell annyit változtatni, mint a zsoltárokon, sőt némelyik csak itt-ott hívja fel a simító kezét. A zsoltárokat kell ezuttal alapos, de nagyon is körültekintő és gondos átalakítás alá vetnünk. A dicséretetek közül eddig átdolgozva vannak a következők: 1, 5, 7, 13, 15, 19, 34, 37, 39, 49, 61, 63, 64, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 85, 137, 140, 153, 160, 162, 163, 164, 173, 179, 190. Ismételten felhívjuk az énekreformra a közfigyelmet és az általános lelkesedést, melyben — sajnos — kiváló jelentősége és fontossága dacára is eddig még része nem volt. Pedig — meggyőződésünk szerint — az énekeskönyv megújítása, egyebek között, még egyházunk *kultuszreformját* is maga után vonja, a mi — valljuk meg — szintén megérett már bizonyos nem divatos, de mulhatlanul szükséges korszerűsítésre.

— **Értesítés.** „Egyházi Beszédtek” című művem első kiadása, melyet e Lap f. é. okt. 28-iki számában oly meleg érdeklődéssel és oly szives elismeréssel fo-

gadott, teljesen elfogyott. Ez a nem remélt kedvező fogadtatás indított arra, hogy *második kiadást* is rendezzek belőle. A második kiadás is már kikerült a sajtó alól, s úgy nálam, mint *Kókai Lajos* budapesti könyvkereskedésében példányonként *1 frt 20 krért* megszerezhető. Péczel (Pest m.), 1899. nov. 29. *Arany Gusztáv*, ref. lelkész.

— **Ausztriában** az evangélikus mozgalom folyvást tart. Október 29-én folyt le a bécsi ev.-luther. városi templomban a tizedik nagyobb áttérési ünnepély, mikor *Dr. v. Zimmermann* 40 katolikust vett fel az evang. egyházba. A „Bielitzer evang. Kirchen-Zeitung” szerint *Csehországban* 1899 eddig eltelt részének utolsó negyedében 612 egyén lépett át az evang. egyházba. Az átlépések összes száma pedig szintén *Csehországban* az év 9 első hónapjában 1958. Októberben *Aussigban* 90 személy tért át. *Kramml-Obersedlitzben*, a hol egy evang. templom alapkövét nemrég tették le, az esztendő eleje óta 210 személy lett evangélikussá. A Teplitz melletti *Turnban* nemrég tették le egy új evang.-luth. Krisztus-templom alapkövét.

— **Congrès international d'histoire des religions** lesz Párisban 1900. szept. 3—9-én. A francia közlekedésügyi miniszterim már szét is küldte a meghívókat erre a kongresszusra. A szabályokból kiemeljük, hogy a congressus munkája és discussiói voltaképen történelmi jelleget fognak viselni s confessionális vagy dogmatikai polemia elvileg ki van zárva. A Komitée elnökéeként *Réville Albert* professor van aláírva, titkárok, a kikhez a jelentkezéseket intézni kell, a *Revue de l'histoire des religions* szerkesztői: *Marillier Léon* és *Réville J.* a Sorbonne-on. A congressus nyolc osztályra oszlik: 1. Természeti vallások és a Kolumbus előtti amerikai cultura vallásai; 2. a legtávolabbi kelet vallásainak (chinai, japán, indochinai, mongol, finn val.) történelme; 3. az egyiptomi vallás történelme; 4. az ugynevezett sémi vallások történelme: a) az assyrochald és előázsiai val., b) a zsidó val. és az Izlamé; 5. India és Irán vallásainak történelme; 6. a görög és római vallások történelme; 7. a germánok, kelták és szlávok vallásai, Európa történelemelőtti archäologiaja; 8. a keresztyénség történelme az első századokban, a közép- és az újkorban. A szervező bizottság egész csoport kérdést állított fel, melyeknek a tárgyalása különösebben szükségesnek látszik. Ez azonban nem zárja ki, hogy más témák is megbeszélhetők ne lennének. A 8. osztály részére következő kérdések vannak fölvetve: Tekinthető-e az essenizmus az öskeresztyénség egyik factorául? A legrégebb keresztyénség eszméi és kultusa fejlődésének ösmeretére minő értékkel bírnak a mintegy 30 esztendő alatt fölfedezett keresztyén iratok? Minő része van a görög s minő a zsidó ókornak az ó keresztyén eschatologia fejlődésében? Micsoda positiv ösmeretünk van manapság a gnosticizmus eredetéről és történelméről? Összeegyeztethető-e Basilides rendszerének Irenäusnál található előadása a Hippolytuséval? Azok a régi (görög, latin, arab, zsidó, byzanci) források, amelyekből a középkor legtöbb nyugoti theologusa merített. Byzanc és a pogány Oroszország összeköttetése a 9. században, különösen az első keresztyén egyházak alapítása Oroszországban. Kant és Hegel philosophiájának befolyása a keresztyénség ösforrásainak történelmi kritikájára.

— **Comba olasz tanár** a Rev. Chrét.-ben közölt októberi levelében azt állítja, hogy a Dreyfus-ügyben a jezsuiták nagy szerepet játszottak a coulissák mögött és sok generalist orruknál fogva vezettek (mené par le

bout du nez). Olaszországban főként azzal akarnak veszedelmet szerezni, hogy a polgári házasságot, a mely pedig Franciaországban, Németországban, Belgiumban, Hollandiában, sőt Spanyolországban is fennáll, a melynek királynője pedig a pápa előtt kiváló becsben van, a legerősebben támadják, megengedett és tiltott úton egyaránt. Az egyházi esketést gyakran elvégzik a házasság megelőző állami megkötése nélkül. A menyasszony ilyen esetekben nem is sejtí, hogy az ő házassága érvénytelen, semmis s csak akkor nyílik fel a szeme, mikor szorult helyzete közepette, a férfi hideg vérrrel a faképnél hagyja. Ezek az üzelmek egyenesen az olasz államot fenyegetik romlással, mert az ilyen házasságok száma már meghaladja a félmilliót. De illetékes helyen, úgy látszik, hiányzik az erélyes beavatkozó bátorasága.

— Rómában Luzzati tanár egy előadást tartott a hitről és a tudományról, melyben a többek között kiemelte, hogy — dacára Voltaire jóslatának, a mely szerint száz eszteadó mulva a biblia lejátsszandja a maga szerepét — a szentkönyv manapság 200, sőt ha a dialektusokat is ide számítjuk, 260 különböző nyelvre le van fordítva, s e nyelvek közül 30-at először a mi napjainkban írtak, épen csak azért, hogy a szentírást ezen az úton is terjesszék. Ezek miatt az állítások miatt az előadót keményen megtámadta a pápa hivatalos lapja, az *Osserv. Rom.* s gúnyosan emelte ki zsidó származását. Majd eszmetársítás révén a protestáns népek jólétére tér át az a lap s azt mondja, hogy e népek szerencséje és boldogsága csak mulékony valami s későbbi sorsuk annál borzasztóbb lesz, mert a halhatatlan isteneknek az a szokásuk, hogy azoknak, a kiken később boszút akarnak állani, eleintén szerencsét és jólétet ajándékoznak, hogy aztán annál fájdalmasabban érezzék a szerencse változóságát, mint már Julius Caesar megmondotta. Erre egy igen elterjedt, de nem is evangélikus lap, a *Don Chisciotte* ezt a találó feleletet adta: „Mint keresztények és mint katolikusok elfogadjuk-e azt az állítást, miként Isten, ki egyszülött fiát a világra küldte, hogy az emberiségért meghaljon, azzal foglalkoznék, hogy a Caesar halhatatlan isteneit utánozza? Hihető-e, hogy a szeretet és irgalom Istene a protestáns nemzeteknek csak azért adna vagyont, gazdagságot, hogy azután annál fájdalmasabb szenvedésekkel látogassa őket? Óh ti elfogult theologusok, vizsgáljátok meg ten-lelkiösmereteket, mert ti nemcsak felebarátaitok irányában vagytok gonoszok, hanem szemérmetlenek vagytok az Isten iránt is, ha olyan érzelmeket fogtok reá, a melyek csak a legraffináltabb kannibálokhoz volnának méltók.“

x **Első Leánykiházasítási Egylet m. sz.** Folyó évi november hóban 1312 jutalékrész irattatott be és nászjutalékok fejében 24,381 frt 50 kr fizettetett ki. 1899. jan. 1-től november 30-ig beirt összes jutalékrészek száma 14,038 és a kiízetett nászjutalékok összege 234,966 frt 02 kr. Debrecen és Hajdumegye vezérképviselője **Baum Miksa** Miklós-utca 11. szám.

Szerkesztői üzenet.

Kúthi Zsigmond úrnak Helyben. Beküldött megjegyzését kénytelenek vagyunk félretenni, mert hosszas polemiaira vezetne, anélkül, hogy Önt, aki nemcsak Mózesről, hanem még Noéről, Ábrahámról Izsákról stb. is azt állítja, hogy a Krisztusi emberi szeretetet hirdették, meggyőzhetnénk. Czikke után most már más véleményre jutottunk, mint a mi kis művének olvasásakor kelt lelkünkben s kinyilvánítjuk, hogy Ön teljesen a mozaizmus alapján áll és nem a Krisztusi szeretet érintette lelkét, hanem a kor általános humanismusa hatotta át.

TARTALOM-JEGYZÉK: A hitvallások jelentőségének és létjogának kérdése úgy általánosságban, mint különösebben a protestáns egyházakban. Eröss Lajos. — Tárca: Vallás és emberszeretet a fogházügy szolgálatában. Csiky Lajos. — Tanügy: Népművelésünk akadályai és az ezeket elhárító eszközök. P. Tóth János. — Közéletünk: Lelkészek az erdélyi egyházkerületben. Nagy István. — Válasz Vas Mihály úrnak. Rózsa Sándor. — Irodalom. — Különfélék. — Szerkesztői üzenet.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályásat

a békés-bánati ev. ref. egyházmegyébe bekebelezett nagy-majláti ev. ref. egyház lelkéssé állomásra.

Díjazás szabad lakáson kívül:

1. Készpénz az örökléti váltással együtt: 60 frt. 50 kr. 2. 18 köböl buza és 18 köböl árpa. 3. 10 hold föld (1100 □ölével), adóját az egyház fizeti. 4. 2 öl tüzifa és 2 öl szalma. 5. 4 drb. marha és 6 drb. sertés szabad legeltetése. 6. Stóla egyházkerületi határozat szerint.

Az egyház 4-ed osztályu. Lelkek száma: 824. A megválasztott lelkész a békés-bánati ev. ref. egyházmegye nyugdíjintézetének kötelezett tagja, mely ez állomás után, az alapszabályok értelmében 600 frt évi nyugdíjat biztosít.

A megválasztott lelkész 1900. apr. 1-én tartozik hivatalát elfoglalni.

Pályázati kérvények szabályszerű minősítvennyel és szolgálati bizonyítvánnyal ellátva 1900. jan. 3-ig Szabó János espereshez H.-M.-Vásárhelyre küldendők.

Debreczen, 1899 dec. 7.

Kiss Áron, püspök.

Pályásat tanári állásra.

A máramaros-szigeti államilag segélyezett ev. ref. főgymnásiumnál megüresedett latin-görög nyelvi tanszékre ezennel pályázat hirdettetik. A tanszék betöltesének joga, a magas közoktatási kormányval kötött szerződés szerint, a főgymn. kormányzó Tanács jelölése alapján a nagymélt. m. k. vallás- és közoktatásügyi Miniszter urat illeti.

A kinevezendő tanár köteles lesz a latin és görög nyelvet heti 20 órán tanítani, azonkívül a maxialalis óraszámom belül szükség esetén más rokon tárgyak tanítására is kötelezhető. A tanszék javadalmazása évi 1200 frt törzsfizetés, 200 frt lakpénz és a megfelelő 100—100 frt ötödéves korpótlék. A törzsfizetés fokozatos előléptetéssel évi 1600 frtig emelkedhetik. Más tanintézeteknél alkalmazott pályázók magasabb törzsfizetése 1600 frtig, a fenti tanszéknel is megmarad.

Pályázhatnak középiskolai tanári képesítéssel bíró, ev. ref. vallásu egyének. Ha ilyen pályázók hiányában oklevéllel nem bíró tanár

nevezetnék ki, ez 800 frt fizetés és 150 frt lakbérrel díjazott segédtanári minőségben fog alkalmaztatni. A pályázati kérvények a nagym. vallás- és közoktatási miniszter úrhoz címezve, anyakönyvi kivonattal, a képesítést, az eddigi tanári esetleg irodalmi működést, valamint a katonai szolgálat teljesítését igazoló eredeti okmányokkal és az életrajzi adatokkal felszerelve, *folyó évi december 31-ig* alólirott lyceumi felügyelő gondnokhoz küldendők be.

Az alkalmazandó tanár az orsz. tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja lesz. M.-Sziget, 1899. dec. hó 2-án.

Héder János,
lyceumi h. felügyelő gondnok.

Pályásat kántor-tanítói állásra.

Nagy-Halászbán (Szabolcs m.) nyugdíjazás folytán megüresedett ev. ref. *kántor-tanítói* állásra pályázat hirdettetik. Fizetése 680 frt az egyház pénztárából, 20 frt községtől ismétlők oktatásáért s stóla 60 frtra értékelve, jó lakás, kert. Kötelessége III—VI. osztály tanítása a tiszántuli egyházkerület tanterve szerint. Kántori teendők a kanonikus órákon s lelkész akadályoztatásakor templomi szolgálat. Oklevéllel felszerelt kérvények *december 25-ig* lelkészi hivatalhoz küldendők. Állomás 1900. február 1-sőig elfoglalandó.

Nagytiszteletű s. tekintetes egyházi előljáróság.

Elmúlászthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchenyi-utca 1805. szám alatt volt,
1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetők s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jószágáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgálók munkámmal s magam is, miní református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szives pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.